

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Bakalářská diplomová práce

**Současný stav a etymologie pomístních jmen na katastru
obcí Myštěves, Ohnišťany a Šaplava**

The Current State and Etymology of Place Names in the Cadaster of Myštěves, Ohnišťany
and Šaplava

Jakub Havlín

Studijní obor: Česká filologie

Vedoucí práce: **PhDr. Ondřej Bláha, PhD.**

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou prací na téma Současný stav a etymologie pomístních jmen na katastru obcí Myštěves, Ohnišťany a Šaplava vypracoval samostatně a s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

.....

podpis

Zde bych rád upřímně poděkoval svému vedoucímu bakalářské diplomové práce PhDr. Ondřejovi Bláhovi, Ph.D. za jeho podnětné a užitečné rady a za jeho zajímavé semináře týkající se toponomastiky, na kterých jsem měl příležitost blíže nahlédnout do tohoto tématu. Děkuji také všem respondentům za jejich ochotu. V neposlední řadě děkuji všem blízkým za jejich trpělivost a psychickou pomoc.

Obsah

Úvod.....	5
1 Toponomastika.....	7
1.1 Pomístní jména.....	8
2 Etymologie.....	11
3 Nářeční charakteristika oblasti.....	13
4 Historie a současný stav obcí.....	15
4.1 Myštěves.....	15
4.2 Ohnišťany.....	17
4.3 Šaplava.....	18
5 Charakteristika pramenů.....	20
5.1 Terénní výzkum.....	20
5.2 Katastrální mapa.....	21
5.3 Historická mapa.....	21
5.4 Kroniky a pamětní knihy.....	22
5.5 Topografické mapy v systému S-1952.....	23
6 Analýza sebraného materiálu.....	25
6.1 Třídění podle katastrů obcí.....	25
6.2 Třídění podle druhu toponym.....	26
6.3 Třídění podle oficiální a neoficiální podoby pomístních jmen.....	27
7 Etymologie a současný stav sebraných pomístních jmen.....	29
7.1 Stavba hesla.....	29
7.2 Myštěves.....	29
7.3 Ohnišťany.....	42
7.4 Šaplava.....	57
Závěr.....	62
Anotace.....	64
Resumé.....	64
Seznam použitých zkratk.....	65
Seznam map a tabulek.....	66
Seznam literatury.....	66
Elektronické zdroje.....	68
Příloha 1: Rejstřík.....	70

Úvod

Bakalářská diplomová práce pojednává o pomístních jménech, jejich etymologii a současném stavu v katastrálním území obcí Myštěves, Ohnišťany a Šaplava nalézající se ve střední části východních Čech. Tuto oblast jsem vybral, protože jsem v ní strávil velkou část svého života a ve svém okruhu příbuzných a známých jsem často zaslechl rozličná pojmenování polí, luk a rybníků, o nichž jsem přemýšlel a vyptával se na jejich původ už od dětských let. Po absolvování kurzu toponomastiky, kde jsem o tomto tématu začal více přemýšlet a zajímat se o něj, jsem se rozhodl pro zpracování tohoto tématu do mé bakalářské diplomové práce.

Práce si neklade za cíl pouze shromáždění a rozdělení pomístních jmen do tabulek, ale napomáhá pochopení a uchování pomístních jmen pro budoucí generace. Pomístní jména především polí a luk pomalu zanikají a hlavně mladí lidé již neznají tyto názvy, což vychází z podstaty věci, že již není zapotřebí dávat jména jednotlivým polím a loukám. Některá pomístní jména jsou pro nás již dnes úplně neprůhledná, nebo si je pamatují pouze starousedlíci. Právě starousedlíci byli cenným zdrojem získaných informací. Důležitým zdrojem byly také katastrální a historické mapy, které mi poskytly obecní úřady daných obcí. V dnešní době je také možnost nahlédnutí do historické mapy na internetových stránkách Seznamu,¹ kde je archivní mapa z let 1836–1852, ze které jsem také čerpal. Sebraný materiál jsem vždy podrobil dvojímu zkoumání. Nejdříve jsem sebral pomístní jména od starousedlíků (69–83 let), z katastrální a archivní mapy. Poté jsem pomístní jména dal určit mladé generaci (22–23 let), a tak jsem určil jejich současný stav.

Svoji práci dělím na dvě hlavní části. První část je teoretická a zabývá se teorií toponomastiky a pomístních jmen. Je zde nastíněno konkrétní rozdělení pomístních jmen zejména podle publikace *Pomístní jména v Čechách*.² Dále je zde krátká kapitola o historii daných obcí, protože historie může napovědět etymologii a charakter pomístních jmen dané lokality. Společně s historií zde uvádím i kapitolu o nářečí a jeho typických znacích ve vymezeném území. V páté kapitole konkrétně charakterizují prameny, ze kterých vycházím ve druhé části této práce.

¹ *Mapy 19. století* [online]. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: www.mapy.cz/19stoleti

² OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0554-4.

Druhá část je věnována analýze a etymologii konkrétních pomístních jmen. Pro přesnější a přehlednější klasifikaci z části využívám prověřený systém třídění pomístních jmen, a to ze *Slovníku pomístních jmen v Čechách*.³ Sebraná pomístní jména jsou roztríděna do tří tabulek. První tabulka využívá systému třídění podle katastru obcí, druhá třídí pomístní jména podle druhu toponym a třetí je třídí podle jejich oficiální a neoficiální podoby.

Centrem práce je soupis, uspořádání a etymologie pomístních jmen, což se doposud v dané lokalitě nikdy nerealizovalo. Pro lepší přehlednost je část, ve které jsou analyzována pomístní jména, rozdělena do oddílů, přičemž každý oddíl obsahuje jeden katastr analyzované obce. V analýze jsem zvolil abecední uspořádání. V každém oddíle je také vložena mapa, která blíže upřesňuje umístění daných pomístních jmen v lokalitě.

Celou práci uzavírá pro lepší orientaci v textu práce rejstřík sesbíraných pomístních jmen.

³ MATÚŠOVÁ, Jana – OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Slovník pomístních jmen v Čechách*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0798-9.

1 Toponomastika

Toponomastika je věda, která se zabývá pojmenováváním vlastních jmen místních (též zeměpisných), tedy *toponymy*, a vychází z řeckého slova *topos*, tedy místo, a *onoma*, tedy jméno. *Toponomastika* jako taková vychází z disciplíny *onomastiky* (také *onomatologie*), což je nauka o vlastních jménech jako takových. Spolu s toponomastikou je zde zařazena i *chrématonomastika*, což je nauka o pojmenování věcí, a *antroponomastika*, což je nauka o vlastních jménech živých bytostí. Dále do této skupiny patří *zoonomastika*, nauka o vlastních jménech zvířat, *fytonomastika*, nauka o vlastních jménech rostlin, *oikonomastika*, nauka o vlastních jménech místních, a v neposlední řadě *anoikonomastika* (dříve též *mikrotoponomastika*), nauka o pomístních jménech. K získání přehledu o dalších typech vlastních jmen je možno nahlédnout do *Encyklopedického slovníku češtiny*.⁴

Dějiny *toponym* se táhnou až do prvního osídlení českého území. Lidé měli potřebu pojmenovávat věci v krajině z důvodu snazší orientace. Zaznamenávání *toponym* ale není doložené od raných dějin. Existují sice některé historické zprávy, ale jsou nedostatečné a nejednotné. Mohou také vycházet z různých pověstí a legend, ze kterých některá *toponyma* opravdu vychází, ale tyto zdroje nemohu vždy považovat za zcela přesná. Na druhou stranu jsou leckdy i nynější místní a pomístní jména dobrou časovou kapslí, která zakonzervovala některé jazykové jevy, které jsou již dnes zaniklé. Zároveň také zachycují původní stav místa, ke kterému se dané pomístní jméno váže. Takovýchto pojmenování je po celém českém území spousta a u některých se jen těžko dohledává jejich původní vztah k místu. Mohu například uvést pomístní jméno *Hamerák*.⁵ které nás nespíše odkazuje na bývalý hamr, o kterém ovšem ani pamětníci nic nevědí a nic se po něm nedochovalo.

Rozdělení *toponym* není zcela ustálené, nicméně nejběžnější je následovné rozřazení. *Toponyma* označují především vlastní jména pozemských objektů ukotvených v krajině. Takovým pojmenováním se říká *geonyma*. Nepozemské předměty dostaly označení *kosmonyma*, a existuje i speciálním pojmenováním Měsíce, *selenonyma*.

⁴ KARLÍK, Petr, NEKULA Marek a PLESKALOVÁ, Jana, [ed.] *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106484-X.

⁵ Celé pomístní jméno *Hamerák* je heslovitě vyjádřeno na s. 58.

Podle druhu pojmenovávaného objektu se rozlišují: 1) *choronyma* – vlastní jména větších přírodních nebo správních celků z hlediska horizontálního členění (Evropa, Česká republika), 2) *oikonyma* (vlastní jména místní/sídelní) – jména obydlých objektů, a to pustých i zaniklých (měst, vsí, jejich částí atd.), též místa místní, 3) *anoikonyma/pomístní jména* (PJ)/vlastní jména nesídelní – jména neobydlých objektů.⁶ Pomístní jména jsou tématem této bakalářské práce, a proto o nich pojednává vlastní následující kapitola.

1.1 Pomístní jména

Pomístní jméno jako termín poprvé uvádí Hermenegild Jireček (tehdy pomístné jméno) v roce 1860 v odborném periodiku *Památky archeologické a místopisné* v článku *Naše názvy pomístné*, od něho převzal tento termín Antonín Profous a toto pojmenování se natolik ujalo, že se používá dodnes.

Pomístními jmény se dnes zabývá Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, oddělení onomastiky. Olivová-Nezbedová, která byla členkou Akademie věd ČR, je definuje jako „vlastní jména neživých přírodních objektů a jevů a člověkem vytvořených objektů, které nejsou určeny k obývání a jsou v krajině pevně fixovány.“⁷ Pomístní jména mají různé způsoby dělení. Jedním z nich je dělení podle druhu a typu daného objektu či jevu. Jako první uvedu *hydronyma*, která označují vlastní jména vod a v krajině hrála vždy důležitou roli. V českém prostředí to jsou především jména řek, rybníků, potoků, studánek, rašelinišť, močálů, bažin, vodopádů atd. Další jsou *oronyma*, která představují vlastní jména tvarů vertikální členitosti povrchu zemského i mořského dna. Na území Čech jsou to často užívaná pojmenování vrchovin, skal, kopců, hřebenů, průsmyků, nížin, roklín, pánví, dolin, údolí atd. Z *oronym* jsou vlastním názvem označeny pouze jeskyně, a to pojmem *speleonyma*. *Hodonymy* se označují vlastní jména dopravních cest, konkrétně jména nábřeží, náměstí, ulic, tunelů, mostů, lávek, stezek, dálnic atd. Jako novější termín se uvádí *urbanonymum*, které v podstatě spadá pod *hodonyma* a označuje vlastní jména veřejných prostranství ve městech a obcích, jako jsou jména ulic či náměstí, pro tento termín jsem se rozhodl i ve své diplomové práci. Z mého výzkumu se jako nejvíce zastoupená jeví *agronyma*,

⁶ KARLÍK, Petr, NEKULA Marek a PLESKALOVÁ, Jana, [ed.] *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s 491. ISBN 80-7106484-X.

⁷ OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia, 1995, s. 16. ISBN 80-200-0554-4.

těž dnes nazývána jako vlastní jména pozemková a dříve nazývána jako vlastní jména traťová.⁸ *Agronyma* označují vlastní jména jednotlivých pozemků nebo seskupení pozemků, polí, luk, pastvin, zahrad, vinic, chmelnic, lesních pozemků, tzn. polesí, háj, obora apod. Také sem spadá neobdělávaná půda. Tato skutečnost vychází z povahy terénu zkoumané oblasti.

Důležitý prvek pomístních jmen je jejich návaznost na objekt v krajině. U některých pomístních jmen si nemohu být jist, proč objekty dostaly právě tato pojmenování a napovědět nám může historie místa. Typickým příkladem může být vyschlý nebo vysušený rybník, kdy po něm dané místo převezme jeho jméno. Tento příklad může být doložen na pomístním jménu *Hamerák*, což označuje dnešní louku, ale dříve zde nejspíše býval rybník s hamrem.⁹ Může se také stát, že jméno zanikne spolu se zánikem objektu, protože již nepotřebuje žádné speciální označení, nebo dostane jméno zcela nové.

Nesmím zapomenout ani na původ pomístních jmen. Z důvodu fluktuace obyvatelstva dostávají místa různá označení, která si obyvatelé přinesou s sebou třeba z jejich původního bydliště. Mohou to být obyvatelé stejné jazykové vybavenosti, ti se pak lépe asimilují a nemají takovou potřebu názvy úplně měnit, nebo to jsou obyvatelé cizích národů a ti dávají názvy místům bližší jejich jazykové vybavenosti. Těch původních (předslovanských) pojmenování se nám dochovalo jen několik a značí významné objekty v krajině, jako např. řeky Vltava, Labe, Ohře apod. Na českém území jsou nejvíce zastoupena jména přejatá z němčiny, protože v historii často docházelo k přílivu německy mluvícího obyvatelstva na české území, především do pohraničí, ale i dále do vnitrozemí. Takovým pomístním jménem může být např. *Na pančuli*. Výjimečně se na našem území mohou vyskytovat i pomístní jména z jiných jazyků, např. kopec *Randevouz*, což je pomístní jméno převzaté z francouzštiny.

Rozdělení pomístních jmen je podle Vladimíra Šmilauera možné na podobu nářeční a spisovnou.¹⁰ Také je možné setkat se s rozdělením pomístního jména na lidovou (neoficiální) a oficiální variantu. V mé práci jsem se rozhodl pro označení

⁸ Definice podle SSSJČ: Trať = skupina pozemků tvořící větší celek, zprav. přirozeně ohraničený: jména polních a lesních tratí.

⁹ Více o heslu *Hamerák* na s. 57.

¹⁰ ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky (nauky o vlastních jménech zeměpisných): vysokoškolská příručka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963, s. 58. Učebnice vysokých škol (SPN).

oficiální a neoficiální pomístní jméno. Termín neoficiální pomístní jméno označuje ta pomístní jména, se kterými se setkávám v běžně mluvené řeči, a která se nepoužívají, na rozdíl od oficiálních pomístních jmen, pro zanášení do oficiálních dokumentů a map. Pro etymologii jsou neoficiální pomístní jména velmi důležitá, protože nám mohou uchovat staré podoby pomístních jmen. Navíc se v nich odráží i místní nářečí. O nářečí, na kterém byl prováděn výzkum, pojednává kapitola 3. Jako příklad uvedu pojmenování *V malejch* namísto *V malých*.

Oficiální a neoficiální pomístní jména mají k sobě různý vztah. Často se neoficiální tvary zanáší do map a knih, tudíž se z nic stávají oficiální, např. *Homol – Homole*. Mohla také vzniknout situace, kdy se neoficiální pojmenování dostalo do úzu. Dále se vyskytují případy, kdy písaři nesprávně zapsali pojmenování, a tím se stalo oficiálním. Mohlo dojít i ke korektuře významové, protože bylo slovo např. zhrubělé.

Závěrem je nutno podotknout, že při zkoumání pomístních jmen je možné přihlížet pouze k jazykovému rozboru, který může sice hodně napovědět a bývá tím prvním, k čemu se badatel obrátí, ale nesmí se opomenout také hledisko historické, protože pomístní jména vznikají za určitých historických podmínek. Také je nutno přihlídnout k hledisku geografickému, protože pomístní jméno je pevně fixováno v krajině a od toho se odvíjí i jeho pojmenování. Na tomto rozdělení staví i Šmilauerova onomastická škola.¹¹ Důležitost pomístního jména tkví i v jeho návaznosti na jiné vědní obory, kterými mohou být archeologie či historie hospodářství. Dané pomístní jméno může napovědět geologickou aktivitu místa či přetváření krajiny člověkem, např. *Hlíňák*.¹²

¹¹ ŠMILAUER, Vladimír. *Osidlení Čech ve světle místních jmen*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 351.

¹² *Hlíňák* viz samostatné heslo na s. 57.

2 Etymologie

V této kapitole vymezím a blíže specifikuji termín *etymologie*, jehož podstata je jádrem celé práce. Etymologie je lingvistický obor, který zkoumá původ a vývoj slov daného jazyka, v mém případě jazyka českého. Etymologie některých slov může být okamžitě zřejmá, protože jsou tato slova známa již od raného věku a jejich příbuznost s jinými slovy nám může snadno dojít. Původ těchto slov mateřského jazyka je jasný i člověku bez lingvistického vzdělání, např. pomístní jméno *Březina* je odvozeno od slova bříza, tedy je to místo, kde rostou břízy. Vztah mezi slovy, tzv. etymologická příbuznost se nazývá *filiace*. Některá slova ale nemají tak zřejmé a jednoduché vysvětlení, např. u slova *švec* by bylo těžké určit jeho vývoj bez znalosti jerů a jejich vývoje. Jsou zde tedy hláskové, slovtvorné a sémantické překážky, které lze kvůli běhu času někdy jen těžko rozklíčovat, a i když se u některých slov zdá jejich etymologie na první pohled zřejmá, tak na druhý pohled už tomu tak být nemusí. Např. slovo *Kanál*, tedy slovo s dnešním významem přítoku vody, je pomístní jméno v katastru obce Myštěves, které odkazuje k místu, jež slouží k odkalování vody a nikoli jako vodní přívod.

V některých případech může napomoci jiný jazyk, který je blízký tomu našemu. Nejvíce nám může napovědět jazyk, který vychází ze stejné jazykové rodiny, např. polština či ruština. Leckdy může pomoci i latina, která uchovala některé původní jevy indoevropštiny.

Cílem etymologie je tedy dohledání původu slov a vysvětlení jejich významu. Tento cíl je možné blíže specifikovat třemi způsoby. První způsob, jenž využívali již staří Řekové a který je středem etymologického zkoumání, je vývoj slov, která jsou značková a etymologicky izolovaná. U těchto slov se rekonstruuje jejich původní motivace, jejich tvoření a jejich původní morfémy. Jazykové procesy, které jsou touto metodou odhaleny, se nazývají *deetymologizace* a příklad těchto procesů ukazuje A. Erhart a R. Večerka v jejich *Úvodu do etymologie*.¹³ Druhý způsob je pouhé konstatování, že některé slovo bylo pouze zděděno z daného prajazyka, v českém případě indoevropštiny. Dokazují to příbuzné jazyky, kde je slovo doloženo ve stejné podobě i významu. Třetí způsob nám ukazuje etymologii slov, která jsou přejatá

¹³ ERHART, Adolf a VEČERKA Radoslav. *Úvod do etymologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, s. 12.

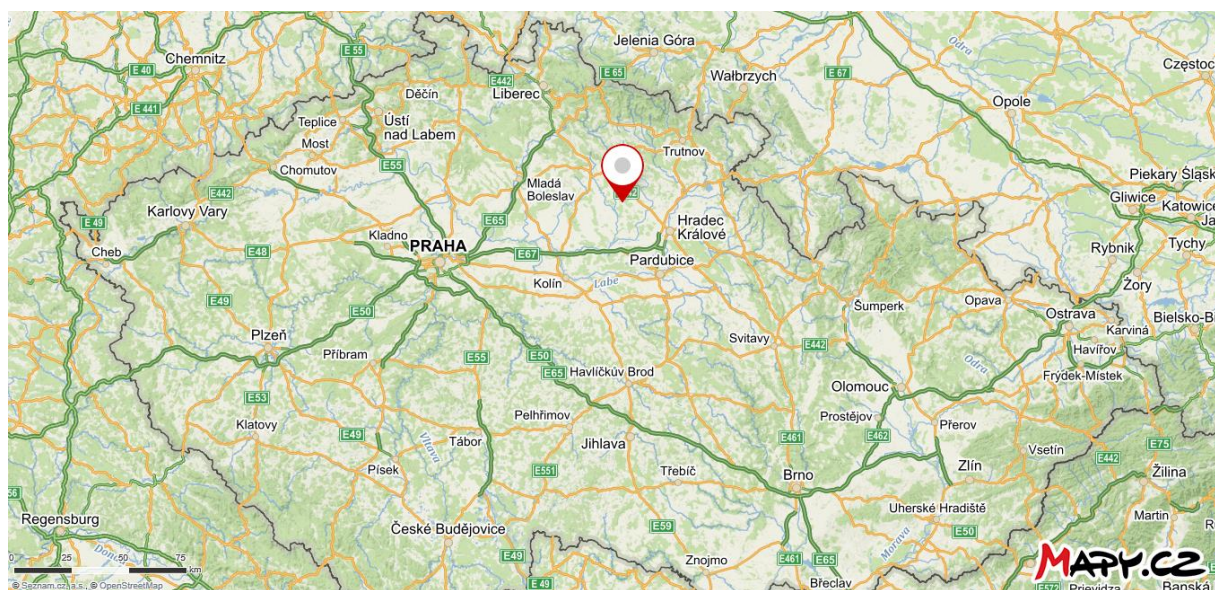
z cizích jazyků. V tomto případě nezbývá nic jiného než zkoumat jeho etymologii v daném jazyce či se obrátit na tamější etymology.

Použitím všech tří způsobů vyvstává původ slov, která prochází analýzou. Většinou ale badatel narazí na bariéru, přes kterou se nelze dostat dál do minulosti, a tak se u některých slov lze jen těžko dostat do opravdu vzdálené minulosti tisíců let.

3 Nářeční charakteristika oblasti

V třetí kapitole vystihnu hlavní rysy nářeční oblasti, ve které probíhal sběr a analýza pomístních jmen. Oblast se nachází přibližně ve střední části východních Čech. Tato oblast spadá do české nářeční skupiny v užším slova smyslu a konkrétněji do severovýchodočeské podskupiny. Ve zkoumané oblasti se mísí rysy typické pro severovýchodočeskou podskupinu s rysy podkrkonošské nářeční podskupiny. Tento fakt je možné přičítat fluktuaci lidí směrem od Prahy i směrem od Krkonoš. Konkrétní vymezení oblasti naleznete na mapě č. 1.¹⁴

Mapa č. 1 Přibližné vymezení zkoumané oblasti v rámci ČR

Oblastní nářečí je součástí českého nářečí v užším smyslu a jeho znaky se nebudu podrobně zabývat. Severovýchodočeská nářeční podskupina se vyznačuje následujícími rysy. Jako první uvedu tendenci krácení vokálů *i, ú* v příponách a koncovkách slov, např. *holkam, řeznik, uličnik* apod. Dále je to dlužení kmenové samohlásky, např. *pívo, dohůří* atd. Typickým rysem je protetické *v* ve slovech začínající na vokál *o*, např. *vokno, voko* apod. Záměna *u* za *v* na konci slabik slov, např. *kreu, zrouna* atd. Další změnou je instrumentál singuláru feminina u měkkých substantiv zakončených na *-í* se změnou na *-ej*, např. *věžej, konvej* a často se mění *i* uprostřed slov, např. *vozejk, bejt, mlejn* atd. Jistě sem spadá i změna koncovek u slov v dativu a lokálu singuláru životného maskulina a neutra zakončených na *-i/-u/-ovi*, např. *starostoj, Lubošoj, prasátkoj* apod. Akuzativ plurálu životného maskulina se

¹⁴ Mapy.cz. *Mapy.cz* [online]. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni>

v nářečí mění na nominativ plurálu životného maskulina, např. *viděl vojáci, slyšela kluci*. Je možné se zde setkat i s některými gramatickými zvláštnostmi. Mohou to být například změny rodu a čísla a z nich vyplývající zdobněliny, např. z maskulina na femininum: *vokurek* (okurka), z maskulina na neutrum: *břich* (břicho), z neutra na femininum: *voje* (oj) a nejběžnější typ z feminina na maskulinum: *jdu do bazéna* (do bazénu), *záhumenka* (záhumenek) či *hadra* (hadr). U slova *hadr* se běžně užívá i femininum *handra*.

Instrumentál singuláru u feminin, s výjimkou vzoru *žena*, se užívá koncovky *-ej*, např. *s růžej, s písnej, s kostěj* apod. U dativu plurálu vzoru *pán* se u některých slov užívá koncovka *-um*, např. *ke slepicum, ke Zdechovicum* (vlastní místní jméno obce). Typické je také kolísání předpon oproti spisovné češtině, např. *podtápět* ve významu *roztápět*; *vystydnout* ve významu *nastydnout*.

Severovýchodočeské nářečí se jistě nemůže rovnat s nářečími moravskými co se do počtu různých forem slov týče, nicméně jsou zde patrné odchylky od kodifikované češtiny. Důležitým faktorem je vyšší než průměrný věk obyvatel daných obcí, který se projevuje i v nářečí. Jistě jsem nevyjmenoval všechny odchylky od spisovné češtiny a všechny aspekty nářečí, to však ani není podstatou této práce. Snažil jsem se zachytit především takové změny, které měly vliv na vytváření PJ a které se stále aktivně používají.

4 Historie a současný stav obcí

V kapitole číslo 4 nastíním historii a současný stav obcí. Oblast, ve které se obce nacházejí je člověkem obydlena již od pravěku a dokazují nám to četné archeologické nálezy z tohoto období v okolí obcí. První zmínky o obcích pochází většinou ze 14. století, kdy se ale objevuje pouze nějaký rodák z dané obce zapsaný v jiných kronikách. Povrch je pokryt z větší části zemědělsky využívanými plochami, především poli a loukami. Část vymezeného prostoru tvoří lesy, rybníky a potoky. Krajina se směrem k Podkrkonoší vlní a vytváří mírné kopce. Jak již bylo zmíněno v přechodné kapitole, průměrný věk obyvatel daných obcí je vyšší než průměr zbytku ČR, což naznačuje více konzervativní jazyk. Více podrobností o obcích je vypsáno v následujících podkapitolách.

4.1 Myštěves

Obec Myštěves je situována zhruba na půli cesty mezi městy Nový Bydžov a Hořice v Podkrkonoší. Středem obce prochází silnice 3. třídy spojující tato dvě města. Z občanského vybavení se v obci nachází obchod se smíšeným zbožím, hospoda a fotbalové hřiště. Myštěves leží asi 260 m. n. m. Nyní zde žije 176 stálých obyvatel. Ze všech stran je obec obklopena komplexy lesů. Částí obce prochází Králický potok. Na katastru Myštěvsi se nachází 3 rybníky a protipožární nádrž. V okolí obce kdysi stávaly další rybníky, po kterých jsou dnes z části zachovány pouze hráze a napovídají tomu i některá pomístní jména. V obci působí Tělovýchovná jednota Sokol, Sbor dobrovolných hasičů, Rybářský spolek, Jezdecký klub Šmaspol a Šipkařský klub Rebelové. Obec je s ostatními obcemi v okolí a také krajským městem Hradec Králové spojena pouze autobusovou linkou a nejbližší vlaková zastávka se nachází v obci Ohnišťany, která je vzdálena 7 kilometrů.

Původní podoba místního jména Myštěves vznikla z místního jména (dále jen MJ) Myslčeves (Myslkova ves) a následně se MJ měnilo na Myslčoves, Mysličeves, Myslečeves, Mysčeves, Myščeves (toto MJ je někdy užíváno místními) a nakonec se ustálilo v současné podobě Myštěves. Rodáci někdy používají také MJ Myšťoves. V některých kronikách, např. kronice obce Šaplava, je napsána varianta Mištěves. Zajímavostí je, že obyvatelé Myštěvsi používají častěji dubletního tvaru v genitivu singuláru Myštěvse.

Prvním majitelem místních statků se dokládá zeman Blahuta z Myslčovsi, a to v roce 1378. Během následujících století se v držení obce vystřídal mnoho majitelů a obec se postupně rozrůstala. Za zmínku jistě stojí Jan Otmar z Holohlav, jehož rod držel v 16. století většinu okolních obcí. Myštěves velice postihla třicetiletá válka a po ní zde zůstali pouze dva sedláci a dva chalupníci. V roce 1717 je v místní kronice zmíněn sedlák Tomáš Machek, který byl zosnovatelem povstání proti feudální vrstvě, konkrétně proti hraběti Bredovi ze Skřivan. Povstání nedopadlo úspěšně, ale Machkovi se podařilo uprchnout. V roce 1798 tehdejší obyvatelé Myštěvsi postavili první dřevěnou školu na návsi a nová byla postavena až v roce 1881. Jelikož není v Myštěvsi kostel, do kterého by místní chodili, museli docházet do Petrovic (2 km), nicméně mezi obyvateli Myštěvsi a farářem z Petrovic bylo mnoho sporů a v roce 1866 dokonce museli obyvatelé platit pokutu, protože neposílali povoz pro faráře, který jezdil do Myštěvsi kázat.¹⁵ Do první světové války bylo odvedeno 23 mužů, z nichž se 11 nevrátilo (10 padlých a 1 nezvěstný). Těmto mužům byl v roce 1933 postaven pomník na křižovatce uprostřed obce. V období mezi válkami obec velmi prosperovala a vznikaly zde různé organizace, jako např. ochotnický spolek. V roce 1935 zápis kroniky končí. Další je až z roku 1988, kdy jsou zpětně částečně doplněny informace, které chybí. Po druhé světové válce se pole a louky spojily až v roce 1957 a hospodařilo na nich místní zemědělské družstvo složené z místních rolníků. Po zániku místního družstva se pozemky začlenily do družstva v Králíkách. Postupně lidí v obci ubývalo, až se počet obyvatel ustálil na přibližně 200. Jelikož lidí ubývalo, tak se uzavřela i místní malotřídka a děti dojíždějí do nedalekých Skřivan.

Do katastru obce Myštěves je kladena i obec Turovice, která zanikla nejspíše již v 16. století. Její polohu je možno blíže určit podle PJ *Turyňa*, které označuje pole za obcí. V zaniklé vsi byla především tvrz *Turyňa*, která se vyskytuje i v písemných zmínkách. Dodnes se v obci traduje pověst o tom, že Jan Žižka daroval po bitvě na Gothardě, který je asi 15 km vzdálen, svůj zlomený meč za udatnost Turovickým. Po bitvě u Lipan byli místní zemané vyhnáni a Žižkův meč byl zakopán do země. Na údajném místě zakopání dnes stojí les, který se jmenuje Mečník a leží v katastru obce Petrovice.

¹⁵ Více informací o tomto sporu je napsáno v kronice Myštěvsi.

Část obce, které se říká Blažkov (Blažkův dvůr), nese název po svém zakladateli Blažkovi. V oblasti někdejšího dvora dodnes stojí zemědělské budovy, které dnes využívá jezdecký klub Šmaspol. Stejný název nese i zámek Blažkov, který se nachází hned za dvorem směrem od středu obce. Pochází z 18. století a v roce 1901 jej přestavěl Gaston Malmann ze Skřivan na barokní zámek. V roce 1913 zámek prodal MUDr. Václavovi Piřhovi. Po znárodnění zde v roce 1950 komunisté zřídili vězení pro politické a jinak nevhodné vězně. V roce 1976 zámek zakoupila Československá televize a využívala ho k natáčení filmů a seriálů. V roce 1991 byl v restituci majetek navrácen rodině Piřhů a ti v zámeckém parku vybudovali rozsáhlý golfový areál, který zde funguje dodnes. Na pozemku zámečku se nachází i rybník Mozorník.¹⁶

4.2 Ohnišťany

Ohnišťany jsou největší zkoumanou obcí co se velikosti katastru i počtu obyvatel týče. Výměr katastru je 882 hektarů, z toho 589 hektarů polí, 69 hektarů luk a 164 hektarů lesů. Zbýlých 60 hektarů připadá na zastavěné území a vodní toky. Přes ohnišťanský katastr vede železniční trať vedoucí ze Staré Paky do Chlumce nad Cidlinou. S okolními obcemi jsou Ohnišťany spojeny i silnicemi 3. třídy. Občanská vybavenost je větší než u zbylých dvou obcí. Nachází se zde mateřská škola, hospoda a potraviny. Funguje zde mnoho sdružení a zájmových skupin. Okolí kopce je mírně zvláště. Les se vyskytuje pouze na jihovýchodní části katastru a jeden menší les se nachází na východ od obce. Skrz obec protéká potok, který se na jihozápadní straně katastru vlévá do řeky Javorky.

Název Ohnišťany vznikl nejspíše od lidí ohnišťanských, tedy lidí, kteří bydlí u ohniště či spáleniště. Kolem obce kdysi vedla zemská cesta, která spojovala hrad Libice a hrad Pecka čili vnitrozemí a Krkonoše. Místní museli pálit a udržovat otevřené ohně, které pomáhaly družinám s orientací v krajině, a od toho dostali svůj název. Dříve se obec rozdělovala na Nové Ohnišťany a Staré Ohnišťany. V roce 1921 došlo ke spojení a ustálení MJ na Ohnišťany. MJ Ohnišťany se objevuje i v přídomcích osob, jako např. Jan Ohnišťko z Ohnišťan či Čěč z Ohnišťan.

¹⁶ Etymologie PJ *Mozorník* viz s. 34.

Osídlení v okolí Ohnišťan sahá až do doby předkřesťanské – v okolí obce se našly kostry tzv. skrčenců a tento typ pohřbívání se používal právě ještě před nástupem křesťanství. Přesný vznik obce není znám, nicméně tzv. Staré Ohnišťany ležely na jižní straně daného území a v jejich centru stála tvrz. Dnes se pro toto místo užívá pomístního jména *Na zámečku*. V roce 1316 je jako první majitel uveden Jiří z Ohnišťan. Okolo přelomu 14. a 15. století tvrz pobořil Jan Žižka z Trocnova za vzbouření jednoho z Ohnišťků, nejspíše Jana Ohnišťka, a poté se majitelé tvrze různě měnili. Okolo roku 1625 nechal postavit Albrecht z Valdštejna v blízkosti tvrze dvůr, a tím také založil tzv. Nové Ohnišťany. Třicetiletá válka Ohnišťany zasáhla také velmi silně. Ves i tvrz byly vydrancovány a pobořeny. Ještě v roce 1700 měly Ohnišťany pouze 100 obyvatel. Během 19. století došlo k parcelaci katastru obce, a to přilákalo k bydlení lidi, kteří se usadili v obci. Na konci 19. století proběhla meliorace krajiny, konkrétně její odvodnění, čímž zaniklo spoustu rybníčků, na druhou stranu vznikly nádrže a zavlažovací kanály. Během druhé světové války bylo 5 mužů odvedeno na nucenou práci do Německa. Mnoho obyvatel obce bylo i v odboji, dokonce se podíleli i na přeapadení Němců u Sukorad a Ostroměře. Obětem první i druhé světové války místní vybudovali pomník. Po druhé světové válce se většina obyvatel věnovala zemědělství.

Do ohnišťanského katastru náleží i samota Podlesí, která získala svůj název od umístění v blízkosti lesa. Nyní je v těchto místech vybudován novogotický zámeček, který je v soukromém vlastnictví.¹⁷

Na severní straně obce se nacházela Ohnišťská Lhota. Tato zaniklá ves byla pojmenována podle sousedních Ohnišťan a zanikla nejspíše v období husitských válek. Zůstalo po ní pouze pomístní jméno *Lhotsko*, které se pro tuto oblast používá dodnes.¹⁸

4.3 Šaplava

Skrz obec Šaplava vede silnice 3. třídy od Hořic v Podkrkonoší do Smidar a dále pak silnice směrem na Myštěves a Ohnišťany. Z občanského vybavení v obci funguje pouze obchod a víceúčelové hřiště. Je zde jen jeden spolek, a to Spolek

¹⁷ Viz samostatné heslo *Podlesí*, s. 52.

¹⁸ Viz samostatné heslo *Lhotsko*, s. 47.

dobrovolných hasičů Šaplava. Dopravní spojení zajišťuje autobusová linka z Hořic do Nového Bydžova. V Šaplavě nyní žije asi 115 obyvatel.¹⁹ Obec leží v mírně zvlněné krajině a je obklopena poli a z části lesem.

MJ Šaplava vzniklo z původního MJ Šeplavá. Původní Šeplavá je od slova šeplati, tedy šeptati, šišlati. Postupně se předpona *še-* změnila na *ša-* kvůli místnímu nářečí. Koncové *-avá* se vlivem zakončení MJ okolních obcí zkrátilo na *-ava* a přešlo od adjektivního vzoru mladý k substantivnímu vzoru žena.

První písemná zmínka o obci je z roku 1381, kdy ji vlastnil Ješek ze Šaplavy. Po něm převzal tuto vesnici Jan Ohnišťko, který vlastnil i vedlejší obec Ohnišťany.²⁰ V druhé polovině 16. století zde stávala tvrz, která nejspíš v 19. století zanikla a v dnešní krajině již po ní nejsou dochované žádné památky. Třicetiletá válka se podepsala i na Šaplavě, kdy byla většina domů vydrancována a poničena. Majitelé se různě střídali až k Albrechtovi z Valdštejna, který vlastnil Šaplavu právě v období třicetileté války, a to v letech 1629–1634. V 18. století se v obci začalo rozvíjet tkalcovství. Na konci 19. století zde místní postavili školu, která již dnes nefunguje a slouží pouze k obecním akcím. Do první války odešlo 35 mužů a 8 z nich se nevrátilo, což připomíná pomník padlým uprostřed obce. Po první světové válce došlo na okolních polích k odvodnění, což zlepšilo bonitu půdy a také zanikl vyschlý rybník na kraji obce, kde se dnes nachází hřiště. Díky pamětním knihám je život v obci velmi detailně popsán, a to od roku 1856 do roku 1980. V obci stojí dva kamenné kříže a socha sv. Jana Nepomuckého. Tyto objekty se ale na pomístní jména nijak nepřenesly.

¹⁹ Obec Šaplava. *Historie obce* [online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://www.saplava.cz/>

²⁰ Více informací v podkapitole 4.3 Ohnišťany.

5 Charakteristika pramenů

V kapitole č. 5 blíže upřesním prameny, ze kterých jsem vycházel při určování pomístních jmen. Čerpal jsem především z terénního výzkumu, který je popsán v podkapitole 5.1.

5.1 Terénní výzkum

Terénní výzkum pomístních jmen probíhal v lednu roku 2019 v obcích Myštěves, Ohnišťany a Šaplava a byl stěžejní pro moji bakalářskou práci. Nejdříve jsem oslovil respondenty, zda by byli ochotní výzkum podstoupit. Po vřelém přijetí jsem s každým respondentem strávil 2–4 hodiny, přičemž mi na mapě ukazovali a popisovali pomístní jména. Některá pomístní jména jsem měl již připravena z katastrální mapy a zjišťoval jsem, zda se ještě používají, již zanikla nebo se používají pro jiný objekt v krajině. Velká část pomístních jmen vyplynula i z diskuze nad danou oblastí. Při terénním výzkumu tak vznikal výsledný seznam pomístních jmen. Mnoho pomístních jmen jsem ani nezpracoval, protože leží na území jiné než zkoumané obce, nicméně se místo nachází například v těsné blízkosti, a tak měli místní potřebu dát místu nějaké jméno, které se někdy liší od pomístních jmen užívaných v daném katastru. V rámci terénního výzkumu jsem přímo zakresloval jednotlivá pomístní jména do mapy pod dohledem respondentů. Z důvodu ochrany osobních dat uvádím jednotlivé respondenty pod prvním písmenem jejich příjmení. Všichni respondenti jsou reálné osoby, které byly ochotny přistoupit na můj výzkum.

Hlavním respondentem v obci Myštěves byl pan K., kterému je 72 let a celý život zde žije. Velkou část života pracoval v zemědělském družstvu v Myštěvsi, a tak zná okolí a pomístní názvy v okolí velmi dobře, především *agronyma*. Jeho rodiče i prarodiče pocházeli z Myštěvsi, takže jsem od něho zjistil i již zaniklá a méně používaná pomístní jména.

Ze Šaplavy jsem oslovil pana Š., kterému je 69 let a je starostou obce. V Šaplavě žije již od svých 20 let, a tak zná místo a etymologii používaných pomístních jmen. Pro obec Ohnišťany jsem vybral paní Š. již je 83 let. Paní Š. se už mnoho let zabývá historií obce. Sama vydala knihu o historii popisných čísel Ohnišťan a další publikace o Ohnišťanech a jejich okolí. Snaží se vzbudit zájem o historii i mezi

místními, a to tak, že píše pohádkové knihy pro děti, které mají historickou tematiku vztahující se k Ohnišťanům.

Pro zjištění současného stavu pomístních jmen jsem z každé obce oslovil mladší respondenty, kteří mi buď potvrdili, nebo vyvrátili užívání daných pomístních jmen. Pro obec Myštěves jsem to byl já, autor bakalářské diplomové práce (23 let), protože jsem větší část života strávil v obci. V Šaplavě jsem oslovil slečnu Š. (23 let), která v Šaplavě bydlí od narození. Pro Ohnišťany jsem vybral kamaráda J. (22 let), jenž také bydlí celý život v obci. I tato část výzkumu probíhala formou rozpravy nad předem připravenými pomístními jmény.

5.2 Katastrální mapa

Pro podrobnější průzkum a vyhledání nových pomístních jmen jsem použil katastrální mapu, která je dostupná na webových stránkách katastrálního úřadu.²¹ Mapa obsahuje polohopis, tzn. hranice katastrálního území, státní hranice apod., délka obsahuje popis, tzn. čísla hraničních znaků na státní hranici, označení parcel, místní a pro mě nejdůležitější pomístní názvy. Katastrální mapu jsem používal v měřítku 1:8000, protože bližší přiblížení již nezobrazuje pomístní jména. V tomto měřítku lze používat pouze katastrální mapu, nikoli však mapu ortofotografickou. V současné době je již 99 % českého území digitalizováno. Tuto mapu jsem používal i při terénním výzkumu s respondenty.

5.3 Historická mapa

Pro svoji práci jsem se rozhodl využít i historických map, které mi pomohly blíže určit některé objekty, které již dnes v krajině nejsou, např. vyschlé rybníky či rozorané polní cesty. Využil jsem především historickou mapu, která je online na webových stránkách portálu Seznam.cz.²² Tato historická mapa vznikla na příkaz císaře Františka II. a tehdejší součást Rakousko-Uherské říše, Čechy, se mapovala v letech 1842–1852 a byla součástí tzv. Druhého vojenského mapování. Mapa je v měřítku 1:28 800 s možností přiblížení. Mapa byla základem jak pro vojenské mapy,

²¹ Státní správa zeměměřičství a katastru. *Nahlížení do katastru nemovitostí* [online]. [cit. 2019-01-30]. Dostupné z: <http://nahlizeniidokn.cuzk.cz/VyberKatastrMapa.aspx>

²² *Mapy.cz. Mapy.cz* [online]. [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: <https://mapy.cz/19stoleti>

tak pro nově vznikající katastrální mapy. Obsahem mapy jsou člověkem vystavěné budovy, silnice a mosty. Z mého pohledu je nejdůležitější zakreslení krajinných prvků, např. luk, polí, lesů, rybník atd.

5.4 Kroniky a pamětní knihy

Kroniky a pamětní knihy jsem také využil k analýze pomístních jmen, protože v nich jsou zaznamenány starší podoby pomístních jmen nebo pomístní jména, která již zanikla. Také z nich lze blíže vyčíst datace některých novějších pomístních jmen. Význam kronik a pamětních knih spočívá v jejich uchování informací týkajících se obce pro budoucí generace. Psaní těchto dokumentů náleželo většinou lidem, kteří byli v obci více angažovaní. Leckdy to bývali členové zastupitelstev. Pro kronikáře se dříve i dnes pořádají různé semináře a školení, které zajišťují potřebnou kvalitu vedení kronik.

Kronika obce Myštěves je rozdělena na dva díly a je uložena na Obecním úřadě v Myštěvsi. První díl zahrnuje dějiny od roku 1654 do roku 1923 s tím, že dřívější topografické údaje chybí a doklady o existenci obce jsou pouze v jiných kronikách a dokumentech. Druhá kronika se datuje od roku 1923 do roku 1991. První část druhé kroniky napsal kronikář Josef Zikmund, který bydlel v Myštěvsi a zemřel roku 1935, kde také jeho zápis končí. Dle mého mínění musel dřívější události, které jsou zde popsány, jako např. majitelé Myštěvsi, opsat z jiného dokumentu či kroniky, která se již nedochovala. Zpětně dopisuje kroniku roku 1991 Václav Volanský, který na žádost obecního úřadu dopisuje události, které se staly v letech 1935–1991. Od roku 1991 do současnosti nejsou v kronice žádné záznamy.

V kronice je detailně popsáno hospodářství v obci s konkrétními daty o stavu majetku tehdejších hospodářů. Kronika obsahuje také zápisy z běžných aktivit v obci, jako např. předání lnu, zakoupení nové zvonice atd. Nejdůležitější částí pro moji práci je popis okolí obce i s daným pomístními jmény, které jsem porovnával se současným stavem. Zmiňují se zde rybníky, které obklopovaly obec i s jejich názvy, které již dnes zanikly. V kronice jsou sepsány celkem čtyři rybníky a s názvem jsou zde zmíněny rybníky *Podvesní* (jeho název je odvozen od místa, kde ležel, tedy pode vsí) a *Krhovskej* (název je nejspíš odvozen od vlastníka či budovatele rybníka). Tyto názvy jsem nezahrnul do sebraných pomístních jmen, protože se již nepoužívají pro žádný objekt v krajině.

I obec Ohnišťany má svoji kroniku. Vlastní kroniku založil v roce 1880 Matěj Peřina a František Mejdr, tehdejší starosta obce. V kronice jsou popsány nejdůležitější události v obci. Od respondentky Š. jsem se dozvěděl o druhé pamětní knize, kterou napsali Josef Hanuš a František Neuman. Lze z ní vyčíst některá pomístní jména kolem obce. Na katastr obce např. kladou přibližně 60 rybníků, z nichž se po většině nedochovala ani pomístní jména, ani umístění. Kroniky a pamětní knihy jsou uloženy na Obecním úřadě v Ohnišťanech. Ke kronice a k pamětní knize jsem se však osobně nedostal, a tak jsem pouze nahlédl do jejich prepisů, které jsem získal od paní Š.

Pamětní kniha obce Šaplava, ze které jsem také čerpal, je rozdělena taktéž na dva díly. První část, která je pojmenována jako *Knihá rozličných zájmů*, obsahuje zápisy z let 1856–1915. Z důvodu nečitelného písma nelze s naprostou přesností určit autora pamětní knihy. Druhá část potom obsahuje roky 1914–1980. Druhou část založil tehdejší starosta František Havelka, aby se nikdy nezapomnělo na tragické osudy první světové války. V pamětní knize je zachyceno běžné dění v obci. Zápisky z některých let jsou jen velmi stručné. Objevují se zde některá dosud používaná pomístní jména i některá již zaniklá. Pomístní jméno *V tabulci* označuje zápis z roku 1923 jako místní část, která se v té době zastavěla a dnes se již neví, o jakou místní část jde. Pamětní kniha je uložena v archivu obce Šaplava a digitalizována Státním okresním archivem Hradec Králové.²³

5.5 Topografické mapy v systému S-1952

Topografické mapy v systému S-1952 byly pro moji práci důležité z důvodu ukotvení některých pomístních jmen v krajině. První mapování probíhalo v letech 1952–1957. Druhé a podrobnější mapování, které navazovalo na to první, se uskutečnilo v letech 1957–1972. Mapy mají měřítko 1:10 000. Mapa, kterou jsem používal, je konkrétně z roku 1959. Velkou přidanou hodnotou je zachycení krajinných objektů před scelováním pozemků, které probíhalo v 50. letech 20. století. Scelování pozemků zasáhlo především polní cesty a remízky, které rozdělávaly pole na menší díly. Jsou zde vykresleny i velké detaily, jako např. stromy s větším obvodem kmene, který dané lokalitě dominovaly, či kříže a kaple mimo obce. Mapy jsou

²³ Státní okresní archiv Hradec Králové. *Vychodoceskearchivy.cz* [online]. [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna>

barevné a nakresleny na nespojených listech. Český úřad zeměměřičský a katastrální je digitalizoval a umístil na svoje webové stránky.²⁴

²⁴ Archivní mapy ÚAZK. *Ústřední archiv zeměměřičství a katastru* [online]. [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: <http://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/pohledy/archiv.html>

6 Analýza sebraného materiálu

V šesté kapitole diplomové práce se zabývám konkrétními pomístními jmény, která byla sebrána ze zdrojů vymezených v páté kapitole. Jednotlivá pomístní jména člením v následujících podkapitolách do kategorií podle katastrálního území obcí, podle druhů toponym a také podle oficiální a neoficiální podoby pomístních jmen.

6.1 Třídění podle katastrů obcí

V podkapitole 6.1 jsou konkrétní pomístní jména rozdělena do tabulky č. 1 podle katastrů obcí, které byly předmětem zkoumání.

Celkem bylo na všech katastrech shromážděno 80 pomístních jmen. Nejvíce pomístních jmen se vyskytlo na katastru obce Ohnišťany, což se dalo přepokládat i s ohledem na jeho největší územní rozlohu ze zkoumaných obcí. Nejméně jich naopak bylo na katastru obce Šaplava. Nutno dodat, že pomístní jména, která jsou přiřazena k daným katastrům, se používají i obyvateli okolních obcí. Nejvíce je tento fakt zřejmý na území lesa, který je mezi Šaplavou a Myštěvsi, ale katastrálně náleží Ohnišťanům. V tomto případě jsem zkoumaná pomístní jména zjistil z terénního výzkumu obyvatel Myštěvsi, ale přiřadil jsem je, z důvodu zachování postupu výzkumu, ke katastru Ohnišťan.

Tabulka č.1 Seznam PJ podle katastrů obcí

Myštěves (29)	Blažkov, Březina, Dolina, Drážka, Dvůr, Ďuryška, Horáková hráz, Humna, Hůrka, Chrast, Kanál, Lipiny, Malý Komorný, Mozorník, Mršník, Na dlouhejch, Na podnikách, Na proutkách, Nádrž, Novina, Novinka, Obecníček, Palouk, Polsko, Proutek, Tratice, Turyna, V zahradách, Věrteláky
Ohnišťany (38)	Černá, Dolní konec, Dvůr Františkov, Farářství, Hladomře, Hořeník, Jalová strouha, Javorka, Kališník, Ke hřbitovu, Kordelík, Krajovka, Králický potok, Lhotsko, Liščík, Na bílých honech, Na dolním lhotsku, Na hrázi, Na chmelnici, Na kamenci, Na kuchyňkách, Na lomenici, Na medině, Na můstku, Na zámečku, Na zlatě, Ohrada, Ovčí louka, Paška,

	Podlesí, Smrkovec, Strachova, Šutrák, U bažantů, U mršníku, V malejch, V pokoji, Zádušník
Šaplava (13)	Bradňův kout, Hamerák, Hlišák, Kárník, Na kopci, Na pasece, Pod slemeny, Šaplavský, U Hořenína, U křížku, Vachtelík, Velký Komorný, Žalmaňák

6.2 Třídění podle druhu toponym

Součástí podkapitoly 6.2 je tabulka č. 2, která ukazuje rozdělení pomístních podle jednotlivých druhů toponym. Pro lepší orientaci je každé pomístní jméno označeno zkratkou katastru, kde se dané pomístní jméno nachází: Myštěves (M), Šaplava (Š), Ohnišťany (O).

Největší zastoupení mají *agronyma*, což vychází z faktu, že se na velké části katastru nachází pole, louky a lesy. Druhou nejpočetnější skupinou jsou *urbanonyma*. I když zkoumané obce nemají názvy ulic, tak je zde jasně patrné, že obyvatelé mají potřebu určitým částem obce přisuzovat názvy, které vyplývají z položení jmenované části vůči středu obce či podle důležitých faktů, která jsou s daným místem spojena. Třetí skupinou jsou *hydronyma*, což poukazuje na větší výskyt menších vodních ploch, namísto jedné velké v podobě velké řeky či přehrady. Před odvodněním krajiny, ke kterému došlo na konci 19. a na začátku 20. století, se v dané oblasti nacházelo mnohonásobně více rybníků, na jejichž území jsou dnes pole. Na zkoumaném území se nachází pouze jedno *oronymum*, protože je krajina velmi rovinná a nebylo zapotřebí dávat jednotlivým kopcům speciální jména.

Tabulka č. 2 Seznam PJ podle druhu toponym

Agronyma (53)	Bradňův kout (Š), Březina (M), Černá (O), Dolina (M), Ďuryška (M), Farářství (O), Hamerák (Š), Hladomře (O), Hlišák (Š), Hořeník (O), Humna (M), Chrast (M), Kališník (O), Kárník (Š), Kordelík (O), Lhotsko (O), Lipiny (M), Liščík (O), Malý Komorný (M), Mršník (M), Na bílých honech (O), Na dlouhejch (M), Na dolním lhotsku (O), Na chmelnici (O),
---------------	---

	Na kamenici (O), Na kopci (Š), Na kuchyňkách (O), Na lomenici (O), Na medině (O), Na můstku (O), Na pasece (Š), Na podnikkách (M), Na proutkách (M), Na zámečku (O), Na zlatě (O), Novina (M), Novinka (M), Ovčí louka (O), Palouk (M), Pod slemeny (Š), Smrkovec (O), Strachova (O), Šaplavský (Š), Šutrák (O), Turyna (M), U bažantů (O), U Hořenína (Š), U mršníku (O), V pokoji (O), V zahradách (M), Vachtelík (Š), Velký Komorný (Š), Věrteláky (M), Zádušník (O)
Urbanonyma (15)	Blažkov (M), Dolení konec (O), Drážka (M), Dvůr (M), Dvůr Františkov (O), Horákova hráz (M), Ke hřbitovu (O), Krajovka (O), Na hrázi (O), Ohrada (O), Paška (O), Podlesí (O), Polsko (M), U křížku (Š), V malejch (O)
Hydronyma (10)	Kanál (M), Mozorník (M), Nádrž (M), Obecníček (M), Proutek (M), Tratice (M), Žalmaňák (Š), Jalová strouha (O), Javorka (O), Králický potok (O)
Oronyma (1)	Hůrka (M)

6.3 Třídění podle oficiální a neoficiální podoby pomístních jmen

Podstatu a rozdíl mezi oficiální a neoficiální podobou pomístních jmen jsem již vymezil v podkapitole 1.1. V tabulce č. 3 konkrétně znázorním užívaná oficiální i neoficiální pomístní jména. Oficiální varianty jsou brány z katastrální mapy, historické mapy, kronik a topografické mapy v systému S-1952. Neoficiální pomístní jména jsou výsledkem terénního výzkumu.

Tabulka č. 3 Seznam oficiálních a neoficiálních pomístních jmen

Myštěves	Oficiální PJ	Blažkov, Březina, Chrast, Lipiny, Malý Komorný, Mozorník, Na dlouhejch, Na podnikkách, Na proutkách, Novina, Obecníček, Proutek, Turyna, V zahradách
----------	--------------	--

	Neoficiální PJ	Dolina, Drážka, Dvůr, Ďuryška, Horákova hráz, Humna, Hůrka, Kanál, Mršník, Nádrž, Novinka, Palouk, Polsko, Tratice, Věrteláky
Ohnišťany	Oficiální PJ	Černá, Farářství, Hladomře, Hořeník, Jalová strouha, Javorka, Králický potok, Lhotsko, Liščík, Na bílých honech, Na dolním lhotsku, Na chmelnici, Na kamenci, Na lomenici, Na medině, Na můstku, Na zlatě, Ovčí louka, Paška, Podlesí, Smrkovec, U bažantů, V pokoji, Zádušník
	Neoficiální PJ	Dolení konec, Dvůr Františkov, Kališník, Ke hřbitovu, Kordelík, Krajovka, Na hrázi, Na kuchyňkách, Na zámečku, Ohrada, Strachova, Šutrák, U mršníku, V malejch
Šaplava	Oficiální PJ	Bradňův kout, Kárník, Na kopci, Pod slemeny, Šaplavský, Vachtelík, Velký Komorný
	Neoficiální PJ	Hamerák, Hliňák, Na pasece, U Hořenína, U křížku, Žalmaňák

7 Etymologie a současný stav sebraných pomístních jmen

V této kapitole se budu již konkrétně zabývat sebranými pomístními jmény. Pro stavbu hesla jsem z části využil stejného systému jako je ve *Slovníku pomístních jmen v Čechách*.²⁵ Hesla jsou seřazena podle katastrů a následně pak abecedně pro lepší orientaci v textu. Součástí podkapitol jsou také mapy, které jsou v měřítku 1:5000 a znázorňují jednotlivá pomístní jména v krajině. Každý katastr má svoji podkapitolu a obsahuje pouze jména, která se na daném katastru vyskytují.

7.1 Stavba hesla

Pomístní jméno (dále jen PJ)

1 lokalizace do okolí obce

2 a = bezpředložkové doklady, b = předložkové doklady, c = ostatní varianty PJ

3 a = objekty pojmenované bezpředložkovými doklady, b = objekty pojmenované předložkovými doklady, c = objekty pojmenované jinou variantou PJ

4 Bližší přiblížení objektu

5 Etymologie PJ

6 Současný stav PJ

7.2 Myštěves

1) BLAŽKOV

1 Místní část kolem záměčku Blažkov.

2 a Blažkov, b -, c -

3 a místní část obce

4 Označení urbanonyma. PJ se používá pro areál záměčku Blažkov.

5 PJ vzniklo od vlastního jména Blažek, tedy Blažkův dvůr,²⁶ které se později přeneslo na záměček a jeho okolí.

6 PJ je běžně používáno.

²⁵ MATUŠOVÁ, Jana a OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Slovník pomístních jmen v Čechách*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0798-9.

²⁶ O PJ Blažkův dvůr více v hesle č. 5 *Dvůr*.

2) BŘEZINA

1 Pole na jihozápadní části katastru.

2 a Březina, b V březině, Na březině, V březince, c Březinka

3 a pole, b pole

4 Označení agronyma. PJ se používá pro pole podél lesa.

5 PJ Březina se používá pro pole, kde dříve stával les. V lese byly především břízy, protože stával na kraji lesa a břízy tam vyrostly samovolně. Pro Březinu se používá i deminutivum Březinka.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

3) DOLINA

1 Pole v jižní části katastru.

2 a Dolina, b V dolině, Na dolinách, c -

3 a pole, b pole

4 Označení agronyma. PJ se užívá pro část pole pod kopcem, tzv. v dolině.

5 Dolina je PJ, které označuje část území, které je úrovně níže než zbytek celku území. Pojmenování bylo důležité především pro zemědělce, kterým naznačovalo, že v této části pole mohlo být mokro.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

4) DRÁŽKA

1 Část obce, která je situována na východ.

2 a Drážka, b Na drážkách, Na drózkách, c Dróžka

3 a část obce, b část obce, ulice, c část obce

4 Označení urbanonyma. Pojmenování se užívá pro ulici, která vede od středu obce směrem na obec Petrovice.

5 PJ Drážka je deminutivum slova Dráha, a tím je myšlena železniční dráha. V obci se nicméně žádná železnice nenachází. Pro pochopení tohoto PJ je nutno nahlédnout do historie, kdy už před druhou světovou válkou byly plány, že v těchto místech povede železnice, tedy lidově řečeno dráha. K realizaci však nikdy nedošlo, a tak zůstalo po těchto plánech pouze PJ.

6 Toto urbanonymum je běžně užíváno.

5) DVŮR

1 Místní část obce, která je situována na sever.

2 a Dvůr, b -, c Blažkův dvůr

3 a místní část, b -, c místní část

4 Označení urbanonyma. Jedná se o uspořádání několika zemědělských a obytných objektů mezi obcí a zámečkem.

5 PJ Dvůr vzniklo vynecháním osobního jména Blažkův ze spojení osobního jména a apelativa stojícího za jménem. Blažek byl někdejší majitel dvora, o kterém již dnes nejsou žádné zmínky, a zkrácením na Blažkov se dnes označuje pouze zámeček a jeho okolí, které přiléhá na původní dvůr. Osobní jméno v tomto případě zaniklo.

6 Vlivem fluktuace obyvatel a času se již osobní jméno Blažkův nepoužívá. PJ Dvůr je běžně užíváno.

6) ĎURYŠKA

1 Část pole a louky v severní části katastru.

2 a Ďuryška, b Na d'uryšce, c -

3 a část pole, b část pole, louka

4 Označení agronyma. PJ se užívá pro část louky a pole, které vedou podél silnice směrem na Hořice. Pole a louka jsou pod mírným kopcem.

5 PJ Ďuryška se označuje část pole a louky, které nejsou vhodné pro zemědělskou činnost, protože se zde nachází mnoho kamení a jílu. PJ vzniklo na základě reformy československého ministra zemědělství Júliuse Ďuryše, který byl ve funkci v letech 1945–1951. Tyto reformy znamenaly změny ve vlastnictví půdy po 2. světové válce. Když místní zemědělci dostali tento kus pole, byli s tím nespokojeni a na protest pojmenovali pole podle něho.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

7) HORÁKOVA HRÁZ

1 Vyvýšená hrázka (cca o 1,5 metru od okolního terénu), která odděluje místní fotbalové hřiště od obce a dnes je místní částí.

2 a Horákova hráz, b -, c -

3 a místní část

4 Urbanonymum. PJ se užívá pro část obce, ve které je velký pohyb lidí, protože je zde postaven bytový dům.

5 Vyvýšené místo dostalo PJ podle příjmení Horák. Horák míval kdysi v místech dnešní hrázky mlýn, který byl zbourán a na jeho místě zůstala hrázka, která byla součástí mlýnské soustavy a která je dnes z větší části rozebrána. Hned vedle se nachází hřiště, které stojí na vysušeném rybníku, který byl z části průtočný a který poháněl mlýn. Po této soustavě zůstala pouze hrázka, malý plac a Králický potok.²⁷

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

8) HUMNA

1 Louka přiléhající z východní strany k obci.

2 a Humna, b Na humnách, c -

3 a louka, b louka

4 Agronymum. Louka, která je mezi polem a obcí. Z důvodu její těsné blízkosti byla vždy hojně využívána.

5 PJ Humna se v místní mluvě používá pouze v plurálu. Je hojně používáno především v českém prostředí a označuje místo, které se nachází za stodolou, tedy v blízkosti stavení. Stodola v blízkosti této louky stále stojí a nejspíše tam stávala už od založení obce, protože je umístěna mezi pole Turyna²⁸ a obec.

6 PJ je běžně používáno.

²⁷ Etymologie PJ Králický potok viz samostatné heslo.

²⁸ Etymologie PJ Turyna viz samostatné heslo.

9) HŮRKA

1 Kopec na západní straně katastru.

2 a Hůrka, b Na hůrce, c -

3 a kopec, b kopec

4 Oronymum. Jedná se o terénní nerovnost při cestě z Myštěvsi do Šaplavy. Rozdíl ve výšce je jen asi 10 metrů.

5 Hůrka je PJ, které znamená menší kopec, tedy horu. V okolí je běžně užívané i pro menší terénní nerovnosti. Krajina je v okolí jen mírně zvlněna, a tak měli místní obyvatelé zapotřebí dávat názvy i menším vyvýšeninám.

6 PJ je užíváno pouze zemědělci a starousedlíky.

10) CHRAST

1 Pole a les na severní straně katastru.

2 a Chrast b -, c -

3 a pole, les

4 Agronymum. Část pole a část lesa, které jsou součástí většího celku pole a lesa vedoucího podél silnice na obec Kanice.

5 Chrastem se staročesky označovalo křoví či nějaký neprostupný porost, a tak byl po tomto označení pojmenován les. Les již dnes není tolik neprostupný, ale PJ se uchovalo. Od lesa nejspíš vzniklo i pojmenování přiléhajícího pole.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

11) KANÁL

1 Prohlubeň na potoku na jižní straně obce.

2 a Kanál, b Na kanále, c -

3 a prohlubeň, b prohlubeň

4 Hydronymum. Část potoka, jehož část se za mostem rozšiřuje a tvoří malou lagunu.

5 Etymologie tohoto slova by mohla chybně zavést k dnešnímu významu, tedy k přívodu vody. Toto PJ ale vzniklo od slova kal. Dno bylo kalné, a to záměrně, protože se právě zde usazoval kal z celé délky potoka a díky dobrému přístupu se zde vybíral, aby nezanášel potok dál po proudu.

6 PJ je běžně používáno.

12) LIPINY

1 Les na východní straně katastru.

2 a Lipiny, b V lipinách, c -

3 a les, b les

4 Agronymum. Jde o malou část okraje lesa.

5 PJ Lipiny označují místo na okraji lesa, kde dodnes rostou lípy, a od toho dostalo toto místo pojmenování. Motivací pojmenovat toto místo byla nejspíše potřeba vyčlenění dané oblasti z celku lesa, protože každou část lesa měl jiný majitel.

6 PJ je běžně používáno.

13) MALÝ KOMORNÝ

1 Les na východní straně katastru.

2 a Malý Komorný, b -, c -

3 a les

4 Agronymum. Jedná se o část lesa, která je součástí velkého celku lesa rozkládajícího se mezi obcemi Myštěves, Šaplava, Loučná Hora a Skřivany.

5 Les nejspíše patřil šlechtě, která obývala místní, dnes již zaniklé, tvrze. PJ vzniklo majetkovým poměrem komorného místní šlechty k lesu. Adjektivum malý získalo místo podle rozsahu lesa oproti části lesa, který se označuje jako Velký Komorný a leží v katastru obce Ohnišťany.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

14) MOZORNÍK

1 Rybník, na severní straně katastru.

2 a Mozorník b -, c -

3 a rybník

4 Hydronymum. Jedná se o rybník, který je součástí zámeckého areálu a také golfového hřiště.

5 Název rybníka je odvozen od slova mozol, což je otláčenina od těžké práce, která se vytváří především na ruce. Když se rybník budoval, tak se dělníkům nejspíše tyto mozoly dělaly, a tak vznikl nejdříve *Mozolník a z toho Mozorník. Rekonstrukce ovšem není nikde doložena.

6 PJ je běžně užíváno.

15) MRŠNÍK

1 Místo v lese na východní straně katastru.

2 a Mršník, b -, c Mrštník

3 a les, b -, c les

4 Agronymum. Jde o místo v lese, které již dnes plně splynulo s okolním lesem.

5 PJ vzniklo pojmenováním místa, kam se odkládala uhynulá zvířata, tedy mršiny. Místo bylo vzdáleno od obce, protože mohlo dojít k přenosu různých chorob z uhynulých zvířat. Dnes se již místo nepoužívá a ani není přesně určitelné, kde bylo, proto je v mapě zakreslena pouze přibližná poloha.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

16) NA DLOUHEJCH

1 Pole na severovýchodní straně katastru.

2 a -, b Na dlouhejch, c Přední dlouhej, Zadní dlouhej

3 a -, b pole, c pole

4 Agronymum. Jde o pole, které bylo dříve rozparcelováno, nyní je jen částečně rozděleno a na části pole je dnes golfové hřiště.

5 Pole dostalo souhrnné PJ Na dlouhejch, jelikož v době před scelováním polí bylo rozčleněno na několik pruhů parcel, které měli různí majitelé a hospodařili na nich. Parcelace oficiálně zůstala a pole mají různí majitelé, je ovšem sceleno do tří větších celků a obhospodařováno Rolnickou a. s. Králíky. Pruhy polí se zdály směrem od silnice k lesu dlouhé a úzké, a tak vzniklo dané PJ. Používala se i PJ Přední dlouhej, která označovala pole blíže k obci Myštěves a Zadní dlouhej, které označovala pole blíže k obci Šaplava, ale pohledem od Myštěvsi byla až za polem, které se dodnes nazývá Na dlouhejch.

6 PJ je běžně užíváno.

17) NA PODNITKÁCH

1 Pole na jižní straně obce.

2 a -, b Na podnikkách, c -

3 a -, b pole

4 Agronymum. Jedná se o pole, které je mírně do kopce.

5 Etymologie tohoto PJ je nejasná. První význam je možno najít v *Česko-německém slovníku Josefa Jungmanna*,²⁹ který obsahuje heslo Podnitka, což odkazuje na postřelek. Postřelek kdysi označoval zakončení plazu, což je vodící součást pluhu. Druhý význam by mohl odkazovat ke staročeskému verbu podnieti, což znamená zdvihnout, vzít něco na sebe. Také to může označovat nit, která je našitá z rubové strany, tzv. podnitá. Nejbližší vysvětlení se mi jeví jako část pluhu, ale je možné, že některý význam zůstává skryt a ani místní již nevědí význam tohoto PJ.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

18) NA PROUTKÁCH

1 Pole a část lesa na severozápadní straně katastru.

2 a -, b Na proutkách, c -

3 a -, b pole, les

4 Agronymum. Jde o pole, které přiléhá k lesu, pro jehož okraj se používá stejného PJ.

5 V oblasti, pro které se toto PJ používá se v minulosti velmi držela voda, a proto zde rostlo množství vrůb. V místní mluvě se pro mladou vrubu používá výrazu proutek. Od tohoto výrazu získalo PJ i pole.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

²⁹ JUNGSMANN, Josef. *Slovník česko-německý Josefa Jungmanna* [online]. Praha: (Knížecí arcibiskupská knihtiskárna, Josefa Fetterlowá), 5. díl, 1837, s. 955, [cit. 2019-03-12]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius>

19) NÁDRŽ

1 Rybník na západní straně obce.

2 a Nádrž, b -, c -

3 a rybník

4 Hydronymum. Jde o rybník, který místní rybáři využívají k chovu ryb.

5 PJ je běžně užíváno pro menší uměle vyhloubenou zatopenou oblast, která se většinou využívá k chovu ryb. Vodní nádrže slouží také jako zásobárna vody pro případ vzniku požáru v blízkosti a byly stavěny uprostřed obcí. Toto však není tento případ, protože se v obci nachází ještě jedna nádrž uprostřed obce nazvaná Tratice.³⁰

6 PJ je běžně užíváno.

20) NOVINA

1 Pole při západní straně obce.

2 a Novina, b Na novině, c -

3 a pole, b pole

4 Agronymum. Jde o pole, které bylo dříve rozparcelováno a nyní je v kuse.

5 PJ pro pole je používáno již velmi dlouho, což je doloženo v místní kronice. Nejpravděpodobnější etymologie je, že pole bylo nějakým způsobem nové nebo se tam sely nové plodiny. Přikláním se k etymologii, která říká, že pole bylo nové.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

21) NOVINKA

1 Pole při jihozápadní hranici katastru.

2 a Novina, b Na novině, c -

3 a pole, b pole

4 Agronymum. Jedná se o část pole, která přiléhala k lesu před rozparcelováním.

5 PJ získalo svůj deminutivní tvar názvu svojí rozlohou, která byla o mnoho menší než sousedící pole Novina, ale etymologie zůstává stejná jako u hesla č. 22.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

³⁰ PJ Tratice viz samostatné heslo.

22) OBECNÍČEK

1 Rybník na jihozápadní hranici katastru.

2 a Obecníček, b Na obecníček, c Obecník, Obecňák

3 a rybník, b rybník, c rybník

4 Hydronymum. Jedná se o rybník na kraji lesa, který je napájen pouze z lesních mokřadů a nyní je téměř vyschlý.

5 PJ vzniklo univerbizací slovního spojení Obecní rybník, což označuje majitele rybníka. Díky jeho menší velikosti se přidala deminutivní přípona *-íček*, a tak vzniklo nejpoužívanější PJ Obecníček. Zajímavostí je, že se zde nepřidává protetické *v*.

6 PJ je běžně užíváno.

23) PALOUK

1 Louka na západní straně obce.

2 a Palouk, b Na palouku, c -

3 a louka, b louka

4 Agronymum. Jedná se o část louky za obcí.

5 PJ vzniklo z agronyma louka přidáním předpony *pa-*, která označuje vyčlenění části louky z většího celku. Důvodem vyčlenění je jiný majitel menšího celku proti celku většímu. Předpona *pa-* u PJ palouk je v oblasti často používána.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

24) POLSKO

1 Místní část vedoucí od návsi směrem na Nový Bydžov.

2 a Polsko, b -, c -

3 a místní část obce

4 Urbanonymum. Jedná se o ulici vedoucí směrem na jih.

5 Původ tohoto PJ nelze jednoznačně určit. PJ nejspíše není příliš staré, protože se v místní kronice vůbec nevyskytuje. Mohlo by znamenat ulici, po které se jezdilo do Polska. Tato ulice je ale směřována na Prahu. Mohlo by jít také o *recesi*, která znamená výstavbu nekvalitních domů, ale ani tento výklad není jistý.

6 PJ je běžně užíváno.

25) PROUTEK

1 Rybník na západní straně obce.

2 a Proutek, b Na proutku, c Velkej rybník, Velkej

3 a rybník, b rybník, c rybník

4 Hydronymum. Jedná se o rybník, který je v obci nejmladší a největší. Byl vystavěn obcí až v roce 2000.

5 Rybník převzal jméno po poli, na kterém se vybuďoval. Nemohlo dojít k záměně polí Na proutkách a Proutek, protože pole vlastnili rozdílní majitelé.

6 PJ běžně užíváno.

26) TRATICE

1 Požární nádrž uprostřed obce.

2 a Tratice, b Na tratici, c -

3 a požární nádrž, b požární nádrž

4 Hydronymum. Požární nádrž nyní slouží i jako chovný rybník pro místní rybáře.

5 PJ Tratice vzniklo od verba *tratiti*, ve významu *tratiti* vodu z nádrže, a přidáním přípony *-ce*. Nádrž nemá žádný přirozený přítok, a tak musí být napájena z hydrantu či musí být voda jinak dovezena a dále se voda už jen *tratí* = *vytrácí*.

6 PJ je běžně používáno.

27) TURÝNA

1 Pole na východní straně katastru.

2 a Turýna, b Na Turyně, Na Turýně, c -

3 a pole, b pole

4 Agronymum. Pole se rozprostírá mezi obcí a hřbitovem.

5 Pole získalo PJ po zaniklé obci Turovice, ve které stávala tvrz Turýna. O tvrzi se vypráví různé pověsti a dnes již není jasné, zda v tomto místě tvrz opravdu stávala. Nicméně je velmi pravděpodobné, že se v těchto místech nacházela už z důvodu zachování tohoto PJ.

6 PJ je běžně užíváno.

28) V ZAHRADÁCH

1 Pole na východní straně obce.

2 a -, b V zahradách, c -

3 a -, b pole

4 Agronymum. Jde o pole, které vzniklo scelením mnoha parcel v polovině 20. století.

5 Na daném místě se nacházely dlouhé zahrady, které byly za jednotlivými domy, a lidé tam měli ovocné stromy. V polovině 20. století se stromy vykácely a na tomto místě vzniklo pole.

6 PJ je běžně užíváno.

29) VĚRTELÁKY

1 Pole na severní straně obce.

2 a Věrteláky, b Na věrtelácích, c -

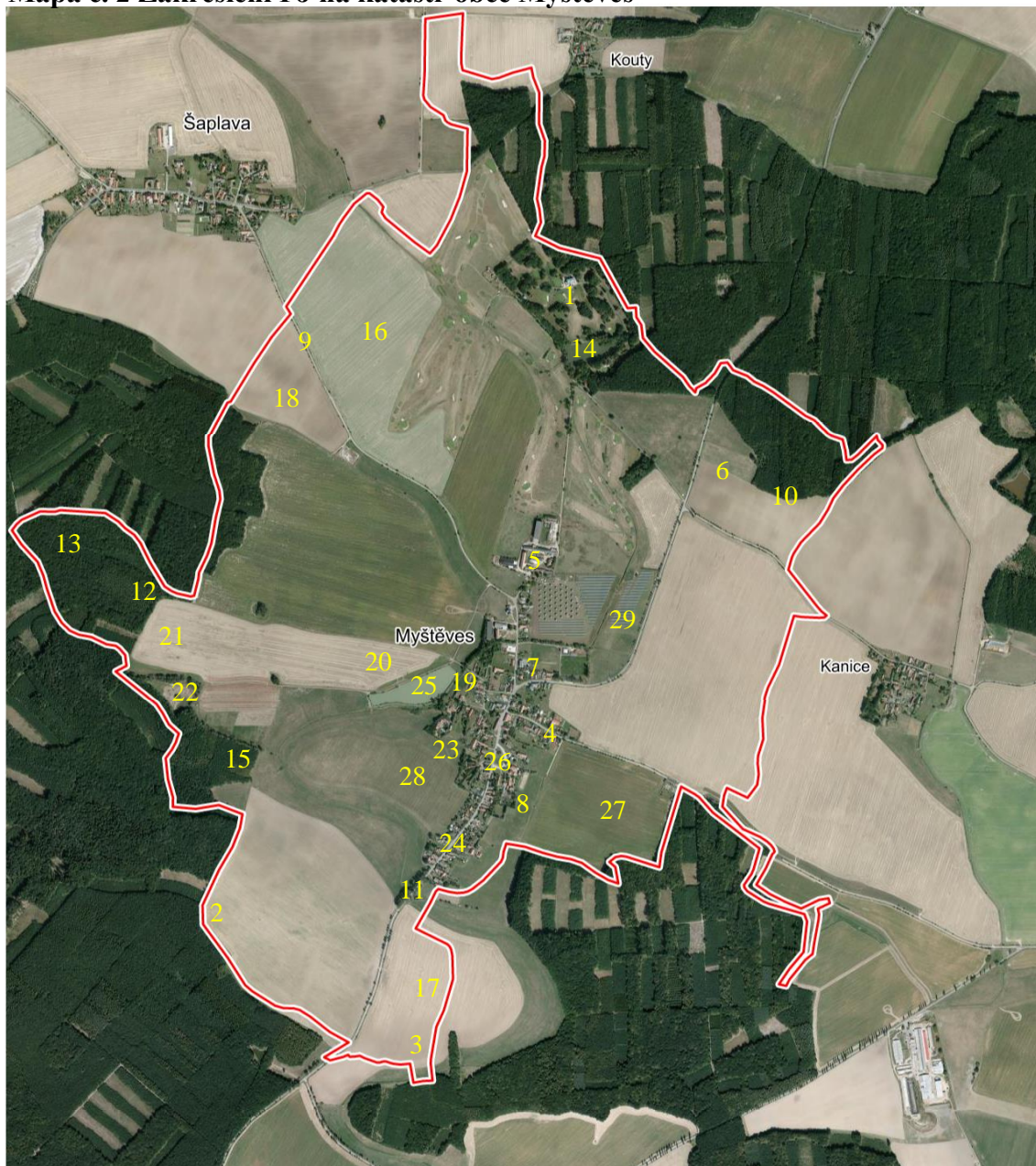
3 a pole, b pole

4 Agronymum. Pole je nyní z části zabráno sluneční elektrárnou.

5 PJ vychází ze staré a dnes již nepoužívané míry věrtel. Každý hospodář v obci hospodařil na daném počtu jemu přidělených věrtelů. Věrtel vychází z německého slova *viertel*, což je označení čtvrtiny, tedy v Čechách $\frac{1}{4}$ korce. 1 korec byl v českém prostředí 2877,5 metrů čtverečních.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

Mapa č. 2 Zakreslení PJ na katastr obce Myštěves

7.3 Ohnišťany

1) ČERNÁ

1 Pole na východní straně obce.

2 a Černá, b Na černé, c -

3 a pole, b pole

4 Agronymum. Jde o část pole přiléhající ze dvou stran k obci.

5 PJ vzniklo podle barvy půdy, která se v těchto místech nachází. Černou barvu získalo pole od geologického rozložení půdy.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

2) DOLENÍ KONEC

1 Jižní část obce.

2 a Dolení konec, b -, c -

3 a místní část

4 Urbanonymum. Jde o místní část, kde se nachází přibližně 10 domů v jedné ulici.

5 PJ je složenina z archaické formy adjektiva *dolní*, což odkazuje na nižší terénní položení místní části, a substantiva *konec*, který označuje konečnou část obce, za níž jsou již pole.

6 PJ je běžně užíváno.

3) DVŮR FRANTIŠKOV

1 Místní část v severní části obce.

2 a Dvůr Františkov, b -, c Františkov

3 a místní část, b -, c místní část

4 Urbanonymum. Jde o uskupení několika zemědělských staveb.

5 Dnešní dvůr, který využívá místní zemědělské družstvo, dříve patřil Františkovi Dreslerovi staršímu. František Dresler starší tento dvůr daroval svému synovi Františku Dreslerovi mladšímu a ten chtěl na daném místě postavit zámek. Ostatní majitelé mu to ale nedovolili, a tak si na konci 19. století postavil zámeček za vsí, jenž je dnes známý jako Podlesí.³¹ Jméno Dvůr Františkov či Františkov ale zůstalo jako PJ podle bývalého vlastníka Františka Dreslera.

6 PJ je běžně užíváno.

³¹ PJ Podlesí viz samostatné heslo.

4) FARÁŘSTVÍ

1 Pole na východní straně katastru.

2 a Farářství, b -, c -

3 a pole

4 Agronymum. Jde o pole mezi Ohnišťany a Lískovicemi.

5 PJ vzniklo podle majetku církve. Jelikož je hlavním představitelem církve farář, tak lze předpokládat, že toto pole bylo v užívání faráře. V obci je kostel i fara, takže tato etymologie je velmi pravděpodobná.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

5) HLADOMŘE

1 Pole v jižní části katastru.

2 a Hladomře, b -, c -

3 a pole

4 Agronymum. Jde o pole v blízkosti silnice vedoucí z Ohnišťan na Loučnou Horu.

5 PJ Hladomře vzniklo od spojení staročeských slov *hlad mřieti*, tedy umírat hladem. Jelikož jde o vyschlý rybník, lze předpokládat jeho malé výnosy z počtu ryb.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

6) HOŘENÍK

1 Les na východ od obce.

2 a Hořeník, b -, c -

3 a les

4 Agronymum. Označení celého lesa, který je nejbliž Ohnišťanům.

5 Jde o jedno z nejvýše položených míst v katastru Ohnišťan směrem od Ohnišťanského potoka a řeky Javoroky a od tohoto umístění dostal les jméno. V Čechách bývá obvyklé spojení hoření a dolní (dolení). V katastru obce můžeme najít PJ Dolní Lhotsko, které doplňuje pár hoření – dolní (dolení).

6 PJ je běžně používáno.

7) JALOVÁ STROUHA

1 Potok na severní straně katastru.

2 a Jalová strouha, b -, c -

3 a potok

4 Hydronymum. Jde o malý potok, který v létě často vysychá.

5 Označením *jalový* se místním nářečí označuje takový člověk, který je neumný či ten, který pronáší plané, prázdné řeči. Také se toto označení používá pro neplodné či jinak neužitkové rostliny. Potok tedy nejspíše nenesl žádný užitek. Druhé vysvětlení může poukazovat na fakt, že potok nemá žádný přítok, a proto je jalový, tedy planý. Přikláním se spíše k první variantě.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

8) JAVORKA

1 Řeka na západní straně katastru.

2 a Javorka, b -, c -

3 a řeka

4 Hydronymum. Jde o největší vodní tok na katastru.

5 Řeka dostala své jméno podle druhu stromu, který rostl podél řeky nejčastěji, a to podle javoru. Jelikož není řeka nikterak dominantní a vlévá se do Cidliny, tak se užívá deminutiva Javorka.

6 PJ je běžně užíváno.

9) KALIŠNÍK

1 Pole na severovýchodní straně katastru.

2 a Kališník, b -, c Kališník

3 a pole, b -, c pole

4 Agronymum. Jde o část pole, kde dříve stál rybník.

5 Pole dostalo své jméno podle bývalého rybníka, na jehož dně vzniklo. Tento rybník se používal na odkalování polí a od toho získal své jméno. Jeho dno bylo tímto plné usazených živin, a proto bylo výhodné z tohoto místa udělat pole, i když uprostřed ještě dlouho po vysušení rybníka rostlo rákosí.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

10) KE HŘBITOVU

1 Ulice na jihu katastru, která je mimo obec.

2 a -, b Ke hřbitovu, c -

3 a -, b ulice

4 Urbanonymum. Ulice vede od silnice na Loučnou Horu ke hřbitovu.

5 PJ dostalo své jméno podle umístění v blízkosti hřbitova. Je to označení nepřímého pomístního jména, které se pojí s dativem po předložce *ke*.

6 PJ je běžně užíváno.

11) KORDELÍK

1 Pole na východě katastru.

2 a Kordelík, b -, c -

3 a pole

4 Agronymum. Jedná se o vyschlý rybník, který byl za dvou stran obklopený lesem.

5 Etymologie tohoto PJ není jednoznačná. Může se jednat o deminutivní tvar k příjmení Kordel, nicméně člověk s tímto příjmením v obci nežil, vyloučené to však není. Nejblíže je k tomuto tvaru příjmení Kordoň, ale tuto variantu neshledávám za pravděpodobnou. Další by mohlo být deminutivum od německého slova *kordel*, což je česky *šňůra* či *provaz*. V oblasti se objevují některé germanismy, ale přes dané území nikdy nevedly žádné šňůry, např. dráty elektrického vedení. Třetím vysvětlením může být deminutivní odvozenina od slova *kord* či *kordík*. Tato varianta by mohla odkazovat k tvaru již zaniklého rybníka. Tvar rybníka není zakreslený ani na mapách z 19. století, a tak tato etymologická varianta není jednoznačná. Za nejpravděpodobnější vysvětlení považuji deminutivní odvozeninu od příjmení Kordel, který mohl žít v okolních obcích.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

12) KRAJOVKA

1 Místní část směrem na sever.

2 a Krajovka, b -, c -

3 a místní část

4 Urbanonymum. Jedná se o několik domů, které dříve stály mimo obec.

5 PJ vzniklo od umístění domů na kraji obce směrem od středu. Dříve byly tyto domy pobořené a stály zcela samostatně. Vytvořily tak vlastní malý dvůr, od čehož vzniklo eufemistické pojmenování Krajova vila, ze kterého univerbizací vznikla Krajovka.

6 PJ je běžně používané.

13) KRÁLICKÝ POTOK

1 Potok na východní straně katastru.

2 a Králický potok, b -, c Potok

3 a potok, b -, c potok

4 Hydronymum. Králický potok pramení nedaleko, a to v katastru obce Sukorady. Potok vede i přes katastry obcí Šaplava a Myštěves a u Nového Bydžova se vlévá do řeky Cidliny. Průměrně je v něm asi 30 cm vody. V letních měsících téměř vysychá.

5 Potok je pojmenován podle největší obce, přes jejíž katastr protéká, tedy Králíky. Častější je užívání prostého pojmenování Potok, protože např. na katastru Myštěvsi jiný potok není, a tak místní neužívají adjektiva králický.

6 PJ je běžně užívané.

14) LHOTSKO

1 Pole na východ od obce.

2 a Lhotsko, b Na Lhotsku, c Lhota, Lhotka, Ohnišťská Lhota

3 a pole, b pole, c pole

4 Agronymum. Jde o pole, které leží na zaniklé vsi, která se jmenovala Ohnišťská Lhota.

5 Zachování PJ Lhotsko je důkazem, že v daných místech stávala satelitní obec Ohnišťan. Pojmenování obce Lhota vzniklo od postupného osidlování zalesněných oblastí. Lidé, kteří vykáceli tuto oblast a postavili si na tomto území svá obydlí, byli osvobozeni od všech poplatků na určitý čas, tedy na určitou lhůtu. Zajímavé je, že podle Olivové-Nezbedové je nejvíce dokladů obcí s názvem Lhota, Lhotka atd. právě ve východních a severovýchodních Čechách, což je doloženo četnými, stále používanými, názvy obcí, např. Smidarská Lhota, Stračovská Lhota apod. Mnoho z těchto vsí zaniklo, protože v nich žilo málo obyvatel.³²

6 PJ je běžně užíváno.

15) LIŠČÍK

1 Les na jihovýchodním okraji katastru.

2 a Liščík, b -, c -

3 a les

4 Agronymum. Jde o centrální část lesa, který je mezi Šaplavou a Myštěvsí.

5 Tato oblast je známá podle výskytu lišek v dané části lesa. Kdysi se zde také pořádaly hony na lišky, a díky tomu dostal les své jméno. PJ vzniklo přidáním běžně užívané přípony *-ík*, podobně jako u PJ *Hořeník* či *Mečník*.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

³² OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia, 1995, s. 349. ISBN 80-200-0554-4.

16) NA BÍLÝCH HONECH

1 Pole na jih od obce.

2 a -, b Na bílých honech, c -

3 a -, b pole

4 Agronymum. Jde o část pole mezi silnicemi na Šaplavu a Loučnou Horu.

5 PJ je složeno ze spojení slov *bílé* a *hony*. Adjektivum *bílé* dostalo místo po barvě půdy, která se zde nachází. O kousek blíže k obci je pro srovnání PJ *Černá*. PJ *hon* označuje pozemek, který je obdělávaný nebo je vhodný k obdělávání. Spojením těchto slov vzniklo PJ Na bílých honech, tedy místo se světlejší půdou, kde dříve byla rozparcelovaná pole.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

17) NA DOLNÍM LHOTSKU

1 Pole na sever od obce.

2 a -, b Na dolním lhotsku, c -

3 a -, b pole

4 Agronymum. Jde o pole za Dvorem Františkov.

5 Toto PJ souvisí s PJ *Lhotsko*.³³ Adjektivum *dolní* získalo PJ od položení pole v závislosti k okolnímu terénu. V nynějších dokladech PJ chybí protiklad *horní*, čímž se nejspíše označoval les *Hořeník*.³⁴

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

18) NA HRÁZI

1 Ulice na severozápadní straně obce.

2 a -, b Na hrázi, c -

3 a -, b ulice

4 Urbanonymum. PJ ulice spojující silnici vedoucí na sever se silnicí vedoucí na západ.

5 PJ si zachovalo původní význam ulice, která vedla po hrázi rybníka Smrkovce, jenž je dnes vyschlý a zůstal po něm jen malý rybníček v katastru obce Staré Smrkovice.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

³³ PJ *Lhotsko* viz samostatné heslo.

³⁴ PJ *Hořeník* viz samostatné heslo.

19) NA CHMELNICI

1 Pole na jih od obce.

2 a -, b Na chmelnici, c -

3 a -, b pole

4 Agronymum. Jde o pole mezi obcí a hřbitovem.

5 PJ je pozůstatek po místě, kde se pěstoval chmel. V 17. století zde zahájil pěstování chmele Albrecht z Valdštejna, který používal zdejší chmel k vaření piva. Dané pole si zvolil, protože má pole vysokou bonitu půdy. Nyní se zde chmel již nepěstuje.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

20) NA KAMENCI

1 Pole na jižní straně katastru.

2 a -, b Na kamenci, c -

3 a -, b pole

4 Agronymum. Jde o pole, které se nachází vedle silnice vedoucí z Ohnišťan do Loučné Hory.

5 Motivací tohoto PJ je složení půdy na daném poli. Množství kamenů zhoršovalo i obdělávání půdy.

6 PJ je běžně užíváno.

21) NA KUCHYŇKÁCH

1 Část pole a louky na jihu od obce.

2 a -, b Na kuchyňkách, c -

3 a -, b pole, louka

4 Agronymum. Jde o část pole a louky, která je mezi Ohnišťanským potokem a řekou Javorkou.

5 PJ označuje místo vyschlého rybníku, kde bývala přípravná jídel pro myslivce a šlechtu, která v okolí pořádala hony na zvěř. Ti po honu vždy přišli na daný rybník, kde měli připravené pohoštění. Dnes již zde není rybník ani místo, kde se jídla připravovala.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

22) NA LOMENICI

1 Pole v jižní části katastru.

2 a -, b Na lomenici, c -

3 a -, b pole

4 Agronymum. Jedná se o pole u křižovatky na Podlesí a Loučnou Horu.

5 PJ označuje místo, kde se protínají dvě silnice, které tvoří ostrý záhyb. Tento záhyb tvarem připomíná kosu a nářeční výraz pro kosu je, kvůli jejímu tvaru, lomenice.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

23) NA MEDINĚ

1 Pole na východ od obce.

2 a -, b Na medině, c -

3 a -, b pole

4 Agronymum. Jedná se o část pole přiléhající k obci.

5 PJ svoji formu získalo kvůli ztrátě jotace po retnicích od slova *medenec* a přidáním polohové předložky *na*. *Medenec* je odvozeninou od slova *měď* a motivací pro dané PJ byla nejspíše měděná barva půdy, stejně jako u ostatních barev polí v okolí, např. *Na bílých honech* či *Černá*.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

24) NA MŮSTKU

1 Les v jihovýchodní části katastru.

2 a -, b Na můstku, c -

3 a -, b les

4 Agronymum. Jde o část lesa, který je mezi Šaplavou a Myštěvsí.

5 Motivací pro toto PJ byl můstek, který vede přes strouhu uprostřed lesa. Na daném místě také docházelo k setkání myslivců a lesníků při brigádách.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

25) NA ZÁMEČKU

1 Louka na západní straně obce.

2 a -, b Na zámečku, c -

3 a -, b louka

4 Agronymum. Jde o louku těsně přiléhající k obci, přes kterou teče strouha.

5 PJ označuje místo, kde se původně nacházel rybník a v jeho středu stála tvrz, která byla v době husitských válek vypálena. Díky povědomí o této tvrzi se místu začalo říkat *Na zámečku*.

6 PJ je běžně užíváno.

26) NA ZLATĚ

1 Pole na východě od obce.

2 a -, b Na zlatě, c -

3 a -, b pole

4 Agronymum. Jde o část pole přiléhající těsně k obci.

5 Terénním výzkumem jsem zjistil, že poli se také říká *Na žlabě*, což by odpovídalo terénním nerovnostem na daném poli. Pokud bych vycházel z PJ *Na zlatě*, mohlo by se opět jednat o motivaci zbarvením půdy či odkaz k velké úrodnosti pole. Nejvíce se přikláním ke zkomolenině původního PJ *Na žlabě*.

6 PJ *Na zlatě* je běžně užíváno. PJ *Na žlabě* je užíváno pouze starousedlíky.

27) OHRADA

1 Místní část na západě obce.

2 a Ohrada, b V ohradě, c -

3 a místní část, b místní část

4 Urbanonymum. Jde o místní část, kterou tvoří asi 5 domů ve slepé ulici.

5 Místní část dostala své PJ podle ohrad pro koně, které se na daném místě dříve nacházely. Dnes jsou již ohrady zbourané, ale PJ se pro danou místní část stále používá.

6 PJ je běžně používáno.

28) OVČÍ LOUKA

1 Louka na západní straně katastru.

2 a Ovčí louka, b -, c -

3 a louka

4 Agronymum. Jde o louku, která vede podél kolejí za Ohnišťanským potokem pohledem od obce.

5 Adjektivum *ovčí* získalo místo podle chovu ovcí na dané louce. Toto agronymum je oproti ostatním agronymům celkem mladé, protože se zde chovají ovce poměrně krátkou dobu, a to přibližně 50 let.

6 PJ je běžně užíváno.

29) PAŠKA

1 Místní část na západ od centra obce.

2 a Paška, b -, c Pažka

3 a místní část, b -, c místní část

4 Urbanonymum. Jde o místní část, která je od obce oddělena železniční tratí.

5 U daného PJ jsou možné dvě etymologické varianty. První je přisouzení PJ danému místu podle tzv. přepažení obcí Ohnišťany a Staré Smrkovice. Druhým vysvětlením je výroba paškáků v místní části Paška.³⁵ Přikláním se k první variantě i z důvodu dokladu varianty PJ *Pažka* čili přepažení.

6 PJ je běžně užíváno.

30) PODLESÍ

1 Místní část stojící samostatně mimo obec.

2 a Podlesí, b -, c Zálesí

3 a místní část, b -, c místní část

4 Urbanonymum. Jde o místní část, kde si František Dresler mladší postavil zámeček jako své sídlo. Dnes je sídlo v soukromém vlastnictví a je nepřístupné.

5 PJ vzniklo univerbizací předložkového spojení *pod lesem*. Místní část je situována mezi dvěma většími lesy a pohledem od Ohnišťan vypadá, že je za lesem, proto je používán i lidový tvar *Zálesí*.

6 PJ je běžně užíváno.

³⁵ Paškály jsou vysoké velikonoční svíce.

31) SMRKOVEC

1 Louka a část pole na severozápadě katastru.

2 a Smrkovec, b -, c -

3 a pole, louka

4 Agronymum. Jde o louku a část pole vedoucí podél silnice z Ohnišťan do Starých Smrkovic.

5 Místo se nachází na vyschlém rybníku, který se zde dříve nacházel. Rybník Smrkovec dostal své pojmenování podle vedlejší obce Staré Smrkovice, jelikož leží na místě, kde rostlo mnoho smrků. Rybník již dnes neexistuje, nicméně PJ je po něm zachováno.

6 PJ je běžně užíváno.

32) STRACHOVA

1 Pole na jih od centra obce.

2 a Strachova, b -, c -

3 a pole

4 Agronymum. Jde o území, které se táhne od Šaplavy až k Ohnišťanskému potoku.

5 Na daném území se našlo pohřebiště z římské doby. Podle místních se na tomto poli objevovali duchové, kteří naháněli strach a podle substantiva *strach* vzniklo toto pojmenování.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

33) ŠUTRÁK

1 Remíz v jižní straně katastru.

2 a Šutrák, b -, c -

3 a remíz

4 Agronymum. Jde o remíz obsahující několik stromů, který je obklopen polem.

5 V daném místě se nachází velké množství kamenů, lidově řečeno šutrů, podobně jako v okolních polích. Na tomto místě byl dříve rybník, který byl, podobně jako většina ostatních rybníků v katastru, vysušen. Oblast převzala PJ po rybníku, ve kterém se nejspíše těžily kameny.

6 PJ je běžně užíváno.

34) U BAŽANTŮ

1 Les na jihovýchodní straně katastru.

2 a -, b U bažantů, c -

3 a -, b les

4 Agronymum. Jde o část lesa, který je mezi Šaplavou a Myštěvsí.

5 V dané lokalitě byl velký výskyt bažantů, kteří se zde lovili, a z tohoto faktu vzniklo PJ. Trochu netradiční je spojení s předložkou *u*, která je tradičnější spíše u agronym, kde je užívána u větších přírodních útvarů, např. pole či lesa, namísto oblasti uprostřed lesa. Vysvětlením by mohlo být přenesení daného PJ z okrajové části, kde se používá stejné PJ, do části středové.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

35) U MRŠNÍKU

1 Pole na východní straně katastru.

2 a -, b U mršníku, c U mrštníku

3 a -, b pole, c pole

4 Agronymum. Jde o pole, které je z jedné strany ohraničeno lesem a z druhé strany silnicí vedoucí z Ohnišťan do Šaplavy.

5 V této oblasti se, stejně jako u hesla *Mršník* na myštěveském katastru, nacházelo místo, kam byla ukládána mrtvá zvířata. Místo bylo daleko od obce, aby mršiny nepřenášely choroby na ostatní domácí zvířata a aby se nešířil zápach.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

36) V MALEJCH

1 Místní část směrem na sever od středu obce.

2 a -, b V malejch, c V mladejch

3 a -, b místní část, c místní část

4 Urbanonymum. Jedná se o místní část, která byla dříve samostatně stojící.

5 Dříve byly Ohnišťany rozděleny na dvě části – Staré Ohnišťany a Nové Ohnišťany. Místní části Nové Ohnišťany se také říkalo Mladé Ohnišťany a od toho vzniklo Malé Ohnišťany, což souviselo i s jejich menší rozlohou oproti Starým Ohnišťanům. PJ tedy vzniklo nářeční podobou slova *malý*.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

37) V POKOJI

1 Pole v jižní části katastru.

2 a -, b V pokoji, c -

3 a -, b pole

4 Agronymum. Jedná se o pole mezi Kamencem a Šutrákem.

5 Nejspíše toto PJ souvisí s pohřebišťem, které se v oblasti nacházelo. Místní spíše používají PJ *Strachova*, ale lze se setkat i s označením *V pokoji*. Pokojem je v tomto případě myšleno klidné místo k odpočinku mrtvých.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

38) ZÁDUŠNÍK

1 Les mezi Ohnišťany a Podlesím.

2 a Zádušník, b -, c -

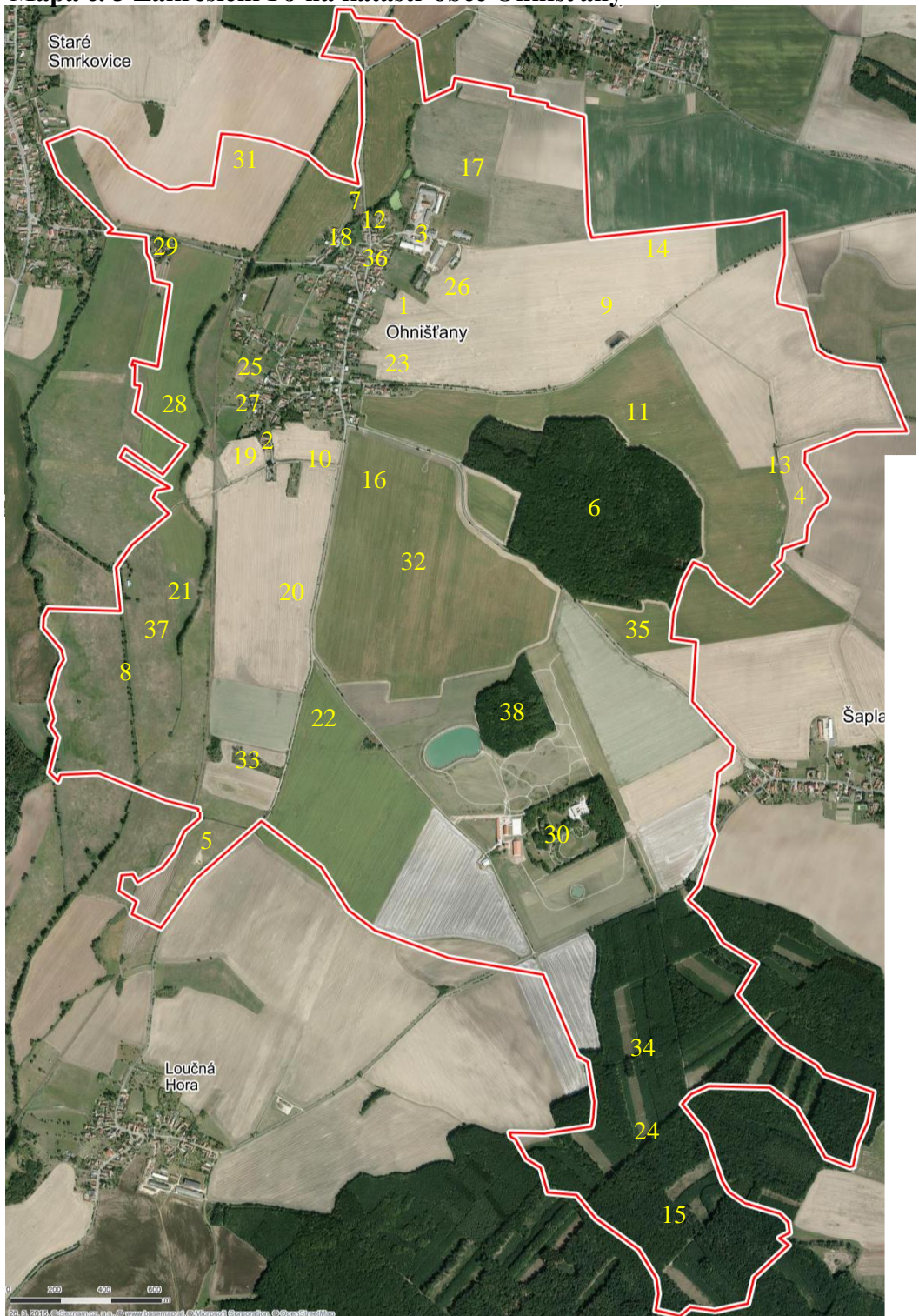
3 a les

4 Agronymum. Jde o les, který je nyní v soukromém vlastnictví.

5 Slovo vzniklo na základě převodu vlastnictví objektu do majetku církve. Tento převod se právně nazýval *záduší*. Majetek takto nabytý sloužil dobročinným či církevním účelům pro spásu duše zemřelého.

6 PJ je běžně používáno.

Mapa č. 3 Zakreslení PJ na katastr obce Ohnišťany

7.4 Šaplava

1) BRADNŮV KOUT

1 Jihozápadní část katastru.

2 a Bradnův kout, b -, c -

3 Les

4 Agronymum. Pomístní jméno se používá pro část lesa o rozloze přibližně 160 000 m² nacházející se za hřbitovem, jenž je podél silnice vedoucí do obce Loučná Hora.

5 Jedná se o PJ obsahující osobní jméno člověka jménem Bradna. Motivem k tomuto pojmenování byl vztah osoby k danému území, v tomto případě vlastníka lesa. Kout označuje umístění části lesa vůči celému lesu.

6 PJ je užíváno pouze starousedlíky.

2) HAMERÁK

1 Východní část katastru.

2 a Hamerák, b Na hameráku, c -

3 a louka, b louka

4 Agronymum. PJ se používá pro louku za vsí.

5 PJ odkazuje k bývalému hamru, což bylo původně těžké kladivo a poté zařízení na zpracování železných rud. Ke své funkci potřeboval vodní tok a pracoval na principu vodního kola. Dříve na místě stál rybník, který je nyní vysušen a na jeho místě je louka. Louka tedy převzala PJ po rybníku, kde stával hamr.

6 PJ je běžně používáno.

3) HLIŇÁK

1 Západní část katastru.

2 a Hliňák, b Na Hliňáku, c -

3 a háj, b háj

4 Agronymum. PJ se používá pro uskupení stromů u silnice vedoucí na Loučnou Horu.

5 Jedná se o PJ, které se používá pro místo za vsí, kde se dříve těžila hlína, dnes je zde uskupení stromů a uprostřed menší díra po těžbě hlíny.

6 PJ je běžně používáno.

4) KÁRNÍK

1 Jižní část katastru.

2 a Kárník, b Na Kárníku, c Kárná hráz

3 a louka, pole, les, b louka, pole, les, c les

4 Agronymum. PJ se používá pro oblast obsahující pole, louku a les za vsí.

5 Etymologie tohoto PJ není jednoznačná. Místní si PJ *Kárník* vysvětlují tak, že hráz, tedy malý val, který se v lese nachází dodnes, budovali trestanci, kteří touto prací svůj trest odčinili. Od této pověsti vznikla i odvozenina *Kárná hráz*. Kdo byli tito trestanci již dnes není známé.

6 PJ je běžně používáno.

5) NA KOPCI

1 Severozápadní část katastru.

2 a -, b Na kopci, c -

3 a -, b pole

4 Agronymum. PJ se používá pro pole za vsí u silnice vedoucí do obce Ohnišťany.

5 Motivací pro pojmenování tohoto místa byla potřeba označení konkrétního místa, tedy pole, vedoucího do nejvyššího kopce v katastru obce.

6 PJ je běžně užíváno.

6) NA PASECE

1 Pole na jižní straně obce.

2 a -, b Na pasece, c -

3 a -, b pole

4 Agronymum. PJ je používáno pro část pole u silnice vedoucí do obce Loučná Hora.

5 PJ je užíváno pro část pole, kde se dříve nacházela zatravněná louka. Paseka se ale používá pro mýtinu v lese, přičemž les je od daného místa vzdálen cca 600 metrů. Mohlo by to být dokladem toho, že kdysi les zasahoval až do těchto míst.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

7) POD SLEMENY

1 Pole a louka na severní straně katastru.

2 a -, b Pod slemený, c -

3 a pole, louka, b pole, louka

4 Agronymum. PJ je užíváno pro louku a pole, které jsou mírně do kopce a rozprostírají se mezi obcemi Šaplava a Lískovice.

5 Svůj název získalo místo podle dnes již archaického označení horského hřebenu či hřbetu. Těsně u obce Lískovice je dlouhý kopec, který připomíná malý horský hřeben a má název *Na slemenech*, a tak toto místo dostalo název podle toho, že leží pod hřebenem čili pod slemenem. Název slemenno se také používal pro trám, který je v samé špičce střechy. V tomto případě se ale přikláním k etymologii spojené s tvarem kopce.

6 PJ užíváno pouze starousedlíky.

8) ŠAPLAVSKÝ

1 Les na jižní straně katastru.

2 a Šaplavský, b Na Šaplavskym, c Šaplavskej, Šaplavák

3 a les, b les, c les

4 Agronymum. PJ je užíváno pro jediný les, který leží v katastru obce Šaplava.

5 PJ vzniklo pojmenováním lesa podle majitele, kterým je obec Šaplava. PJ bylo důležité z důvodu nutnosti odlišení části lesa od většího celku.

6 PJ je běžně užíváno.

9) U HOŘENÍNA

1 Pole na západní straně katastru.

2 a -, b U Hořenína, c -

3 a -, b pole

4 Agronymum. PJ označuje část pole nacházejícího se u lesa.

5 PJ se odvodilo od lesa *Hořeník*.³⁶ Obyvatelé Šaplavy používají pro označení lesa i název *Hořenín* namísto *Hořeník* a od této podoby PJ lesa vzniklo PJ *U Hořenína*.

6 PJ je běžně užíváno.

³⁶ PJ *Hořeník* viz samostatné heslo.

10) U KRÍŽKU

1 Křižovatka silnic na severní straně katastru.

2 a -, b U křížku, c -

3 a -, b křižovatka

4 Hodonymum. Jedná se o křižovatku silnic vedoucích směrem na obce Šaplavu, Kouty a Lískovice.

5 Místo dostalo název podle kamenného kříže, který se nachází u křižovatky. Často se tu setkávali lidé, kteří chodili od obce Kouty a Šaplava do Lískovic.

6 PJ je běžně užíváno.

11) VACHTELÍK

1 Pole na severní straně obce.

2 a Vachtelík, b Na Vachtelíku, c -

3 a pole, b pole

4 Agronymum. Jde o pole za obcí vedoucí až k hranici katastru.

5 Toto PJ může mít dvě etymologická vysvětlení. Mohlo by se jednat o pole, které vlastnil člověk s příjmením Vachtl. Mikuláš Vachtl z Poutnova skutečně vlastnil sousední Ohnišťany na konci 16. století, nicméně pole není situováno na stranu k Ohnišťanům a Mikuláš Vachtl Šaplavu nevlastnil, vyloučené však toto vysvětlení není. Druhé vysvětlení se odvozuje od německého slova *wacht*, česky *stráž*. Místní obyvatelé zde mohli strážit zemskou cestu, která tudy procházela od Myštěvsi dál do Ohnišťan. Věrohodnějším shledávám spíše druhé vysvětlení.

6 PJ je běžně užíváno.

12) VELKÝ KOMORNÝ

1 Les na jižní straně katastru.

2 a Velký Komorný, b -, c -

3 a les

4 Agronymum. PJ označuje část lesa.

5 Les nejspíše patřil šlechtě, která obývala místní, dnes již zaniklé, tvrze. PJ vzniklo majetkovým poměrem komorného místní šlechty k lesu. Adjektivum *velký* získalo místo podle rozsahu lesa oproti části lesa, který se označuje jako Malý Komorný a leží v katastru obce Myštěves.

6 PJ užíváno starousedlíky.

13) ŽALMAŇÁK

1 Nádrž na východní straně obce.

2 a Žalmaňák, b -, c -

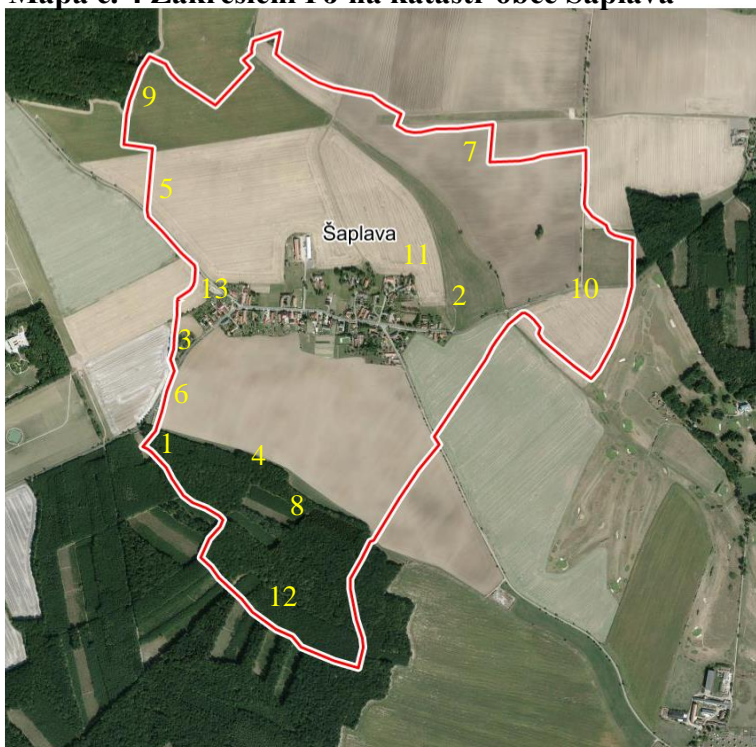
3 a nádrž na vodu

4 Hydronymum. Jde o nově zrekonstruovanou nádrž na vodu.

5 Nádrž dostala svůj název podle rodiny, která bydlí přímo naproti nádrži. Rodina má příjmení Žalmanovi a toto PJ může časem zaniknout vlivem fluktuace obyvatelstva.

6 PJ je běžně užíváno.

Mapa č. 4 Zakreslení PJ na katastr obce Šaplava

Závěr

Základním cílem této bakalářské diplomové práce bylo shromáždění toponymického materiálu, jeho systematická analýza a vystižení etymologie. Dílčím cílem bylo uchování pomístních jmen pro další generace. Sběr pomístních jmen byl prováděn v lednu roku 2019 a zahrnoval terénní výzkum, který spočíval v osobním setkání s obyvateli daných obcí, kteří mi popisovali konkrétní místa v okolí obce, dále pak obsahoval vyhledávání v katastrálních a historických mapách, v kronikách a pamětních knihách a v topografických mapách systému S-1952. Práce si nekladla za cíl sběr absolutně všech pomístních jmen, protože některá pomístní jména jsou používána jen malým vzorkem obyvatel.

Sebraná pomístní jména jsem poté předložil obyvatelům mladší generace, kteří mi potvrdili, nebo vyvrátili jejich používání. Tím jsem zjistil jejich současný stav. Analýza ukázala, že asi polovina pomístních jmen, která používají starousedlíci, již mladá generace nepoužívá, a to ve všech zkoumaných obcích, což byl očekávatelný výsledek, protože mladí lidé již nepotřebují pojmenovávat místa v okolí své obce. V součtu bylo sebráno 80 pomístních jmen ve třech katastrech. Sebraná pomístní jména jsem podrobil trojímu třídění. Jako první jsem provedl třídění pomístních jmen podle katastrů obcí. Největší výskyt byl v katastru obce Ohnišťany, která má zároveň největší katastr ze všech zkoumaných obcí. Naopak nejméně jich bylo v katastru obce Šaplava. Tento závěr nepřisuzuji pouze velikosti území, ale i zájmu obyvatel o okolí obce.

Druhé třídění bylo podle druhu toponym. Nejvíce zastoupeným toponymickým druhem byla *agronyma*, a to 66 %. I tento výsledek se dal předvídat, protože většinu zkoumaných katastrů zabírají pole, louky a lesy. Druhou nejpočetnější skupinou, avšak znatelně méně početnou, byla *urbanonyma*. Zkoumané obce nemají pojmenované ulice, přesto mají obyvatelé potřebu dávat jednotlivým místním částem jména, podle kterých se orientují a která jsou pro ostatní lidi neprůhledná. Na třetím místě jsou *hydronyma*. I když přes zkoumané katastry neprotéká větší řeka, o to větší potřebu mají místní dávat jména i těm nejmenším vodním tokům. V katastrech je pouze jedno *oronymum*, jelikož je daná oblast velice rovinná či mírně zvlněná, protože je oblast součástí Východočeské pánve.

Třetím kritériem bylo rozdělení na oficiální a neoficiální pomístní jména. Neoficiální tvary byly získány z terénního výzkumu. Mnoho objektů, které jsou

v krajině nové nebo jsou nevýrazné, mají svoji neoficiální podobu, která není zanesena v žádné mapě. Přepokládám, že některá pomístní jména mají potenciál na to, aby se přesunula do oficiálních pomístních jmen, např. Drážka (místní část) by se mohla jmenovat ulice v případě vzniku názvů ulic.

V některých pomístních jménech se projevilo severovýchodočeské nářečí. Názorně se zde projevila diftongizace $e > ej$ (*V malejch*). Také se zde zachovaly některé archaismy (*Dolení konec*) či dnes již málo průhledná slova (*Na podnikách, Kordelík*).

Samotnou etymologií sebraných pomístních jmen jsem dokázal, že právě pomístní jména mohou v lecčem napovědět historii daného místa, kterou už znají jen pamětníci a která by mohla zaniknout. Díky mé práci zůstane zachováno 80 pomístních jmen a jejich etymologie. Pomístní jména mají jistě velký potenciál dalšího výzkumu. Zjištění etymologie všech pomístních jmen by bylo jistě velkým přínosem, nicméně pomístní jména se různě mění a shromáždit je zcela všechny je prakticky nemožné.

O dokončenou práci projeví zájem někteří respondenti a lidé se zájmem o historii obcí a jejich okolí, protože chtějí zachovat pomístní jména i pro budoucí generace.

Anotace

Autor: Havlín Jakub

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Katedra bohemistiky

Název bakalářské diplomové práce: Současný stav a etymologie pomístních jmen na katastru obcí Myštěves, Ohnišťany a Šaplava

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D.

Počet znaků: 87 789

Počet příloh: 1

Počet titulů použité literatury: 26

Klíčová slova: pomístní jména, toponomastika, onomastika, etymologie, Myštěves, Ohnišťany, Šaplava

Anotace diplomové práce

Diplomová bakalářská práce se zabývá etymologií a současným stavem pomístních jmen na katastru obcí Myštěves, Ohnišťany a Šaplava v okrese Hradec Králové. Cílem bakalářské diplomové práce je pomocí terénního výzkumu, katastrálních map a historických map shromáždit a rozřadit sebraná pomístní jména a zjistit jejich současný stav. Největší část je věnována shromážděnému toponymickému materiálu, který systematicky analyzuje a vystihuje etymologii jednotlivých pomístních jmen. Okrajově se také zabývá seznámením s nářečím dané lokality a její historií.

Resumé

This bachelor thesis deals with the current state and etymology of the minor place names in the cadastral territory of the villages Myštěves, Ohnišťany and Šaplava, which are located in the central part of East Bohemia. The aim of the work is not only to gather and put the minor place names into tables, but also to help us understand and preserve the minor place names for future generations. The main source of the minor place names were cadastral and historical maps provided by the municipal authorities of the municipalities. Another source was an archive map from the years 1836–1852. First, I collected the minor place names from the resident old-timers (age 69-83) and from the maps. Then, to determine their current status, I presented the minor place names to the young generation (age 22-23).

The thesis is divided into two parts. The first part is theoretical and deals with the theory of toponomastics and the minor place names. The content of the theoretical part is a chapter about the history of the municipalities, because history can tell a lot about the etymology and character of local place names. Apart from the history, there is also a chapter on dialect and its typical features in the defined area. The fifth chapter describes the specific characteristic of the sources which are the basis of my thesis. The practical part contains an analysis and etymology of the minor place names. The collected minor place names are categorized into tables according the cadaster of municipalities, type of toponyms, and the official and unofficial form. The central part of the thesis is the inventory, classification and etymology of the minor place names.

The analysis showed that about half of the minor place names used by the resident old-timers are no longer used by the younger generation in all the municipalities that were surveyed, which was an expected result because young people no longer need to name places around their village. In total, 80 minor place names were collected. Most of the minor place names were collected in the cadaster of Ohnišťany and on the contrary, the least of them were collected in the cadaster of Šaplava. The type of toponyms that was represented the most, i.e. 66% of the whole list, were agronyms. The second most frequent type, but noticeably less numerous, were urbanonyms. In third place there are hydronyms and the least numerous are oronyms. By the etymology of the collected minor place names, I proved that the minor place names can tell the history of the area. It is the part of history that now only the contemporary witnesses remember, and which could disappear completely.

Seznam použitých zkratk

*	rekonstrukce PJ
a. s.	Akciová společnost
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
cm	centimetr
č.	číslo
ČR	Česká republika
km	kilometr
m. n. m.	metrů nad mořem
MJ	místní jméno
např.	například
PJ	pomístní jméno
SDH	Sbor dobrovolných hasičů
SSJČ	Slovník spisovného jazyka českého
s.	strana
tzv.	tak zvaným

Seznam map a tabulek

Mapa č. 1 Přibližné vymezení zkoumané oblasti v rámci ČR	13
Mapa č. 2 Zakreslení PJ na katastr obce Myštěves	41
Mapa č. 3 Zakreslení PJ na katastr obce Ohnišťany	56
Mapa č. 4 Zakreslení PJ na katastr obce Šaplava.....	61
Tabulka č. 1 Seznam PJ podle katastrů obcí	25
Tabulka č. 2 Seznam PJ podle druhu toponym	26
Tabulka č. 3 Seznam oficiálních a neoficiálních pomístních jmen.....	27

Seznam literatury

1. BALHAR, Jan, JANČÁK Pavel a kol. *Český jazykový atlas*. 1. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0014-3.
2. BALHAR, Jan. *Český jazykový atlas*. 4. Praha: Academia, 2002. ISBN 8020000135.
3. ERHART, Adolf a VEČERKA Radoslav. *Úvod do etymologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981.
4. HAVELKA, František. *Pamětní kniha obce Šaplava*. II. díl. Šaplava, 1914–1980.
5. HORYNA, Václav. *Vlastivěda Královéhradecka: kulturní a hospodářský snímek okresu*. Hradec Králové: Okresní pedagogické středisko, 1968. Knihnice Okresního pedagogického střediska v Hradci Králové.
6. KARLÍK, Petr, NEKULA Marek a PLESKALOVÁ, Jana, ed. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106484-X.
7. *Knih rozličných zájmů*. I. díl. Šaplava, 1856–1915.
8. MALOTÍN, Bohumil. *Pojednání o nářečí na Novobydžovsku*. Nový Bydžov, 1996.
9. MATÚŠOVÁ, Jana a OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Slovník pomístních jmen v Čechách*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0798-9.
10. MICHALEOVÁ, Marie. *Pomístní jména na katastru obcí Dobřeň, Malenovice, Suchdol, Solopysky a Vysoká*. Ústav jazykovědy a baltistiky Obecná jazykověda, 2017. Diplomová magisterská práce. Masarykova univerzita Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Kristýna Dufková.
11. OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše a MATÚŠOVÁ, Jana. *Index lexikálních jednotek pomístních jmen v Čechách*. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, 1991.
12. OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše a MATÚŠOVÁ, Jana. *Retrogradní index lexikálních jednotek pomístních jmen v Čechách*. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, 1991.
13. OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0554-4.

14. PROFOUS, Antonín, SVOBODA, Jan a ŠMILAUER, Vladimír. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*. Vyd. 1. Praha: Česká akademie věd a umění, 1947–1960.
15. ŠMILAUER, Vladimír. *Osídlení Čech ve světle místních jmen*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960.
16. ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky (nauky o vlastních jménech zeměpisných): vysokoškolská příručka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. Učebnice vysokých škol (SPN).
17. ZIKMUND, Josef a VOLANSKÝ, Václav. *Kronika obce Myštěves*. II. díl. Myštěves, 1923–1991.
18. ZIKMUND, Josef. *Kronika obce Myštěves*. I díl, Myštěves, 1654–1923.

Elektronické zdroje

1. Archivní mapy ÚAZK. *Ústřední archiv zeměměřičství a katastru* [online]. [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: <http://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/pohledy/archiv.html>
2. ČIŽMÁROVÁ, Libuše, Stanislava KLOFEROVÁ a Milena ŠIPKOVÁ. Mapa českých nářečí. *Ujc.cas.cz* [online]. Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2007 [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: <http://www.ujc.cas.cz/sd/publikace/knizni/dialektologicke-odd-publikace/Mapa-ceskych-nareci.html>
3. JUNGSMANN, Josef. *Slovník česko-německý Josefa Jungmanna* [online]. Praha: (Knížecí arcibiskupská knihtiskárna, Josefa Fetterlowá), 5. díl, 1837, [cit. 2019-03-12]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius>
4. *Mapy.cz*. *Mapy.cz* [online]. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni>
5. Obec Šaplava. *Historie obce* [online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://www.saplava.cz/>
6. Staročeský slovník. *Vokabulář webový* [online]. Oddělení vývoje jazyka, Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2019 [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx>

7. Státní okresní archiv Hradec Králové. *Vychodoceskearchivy.cz* [online]. [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna>
8. Státní správa zeměměřičství a katastru. *Nahlížení do katastru nemovitostí* [online]. [cit. 2019-01-30]. Dostupné z: <http://nahlizenidokn.cuzk.cz/VyberKatastrMapa.aspx>

Příloha 1: Rejstřík

B

Blažkov 16, 25, 27, 29
Bradův kout 26, 28, 57
Březina..... 25, 26, 27, 30

Č

Černá 25, 26, 28, 42, 50

D

Dolení konec..... 25, 27, 28, 42, 63
Dolína 25, 26, 28, 30
Drážka 25, 27, 28, 30, 63
Dvůr 25, 27, 28, 31
Dvůr Františkov 25, 27, 28, 42

Ď

Ďuryška 25, 26, 28, 31

F

Farářství..... 25, 26, 28, 43

H

Hamerák 7, 9, 26, 28, 57
Hladomře 25, 26, 28, 43
Hlišák 10, 26, 28, 57
Horákova hráz 25, 27, 28, 32
Hořeník..... 25, 26, 28, 43, 48, 59
Humna 25, 26, 28, 32
Hůrka 25, 27, 28, 33

Ch

Chrast 25, 26, 27, 33

J

Jalová strouha 25, 27, 28, 44
Javorka..... 25, 27, 28, 44

K

Kališník..... 25, 26, 28, 44
Kamenec 55
Kanál 11, 25, 27, 28, 33
Kárník 26, 28, 58
Ke hřbitovu..... 25, 27, 28, 45
Kordelík..... 25, 26, 28, 45, 63
Krajovka 25, 27, 28, 46
Králický potok 25, 27, 28, 32, 46
Krhovskej 22

L

Lhotsko 18, 25, 26, 28, 47, 48
Lipiny 25, 26, 27, 34
Liščík 25, 26, 28, 47

M

Malý Komorný 25, 26, 27, 34
Mozorník 17, 25, 27, 34
Mršník 25, 26, 28, 35

N

Na bílých honech 25, 26, 28, 48, 50
Na dlouhejch..... 25, 27, 35
Na dolním lhotsku..... 25, 27, 28, 48
Na hrázi 25, 27, 28, 48
Na chmelnici 25, 27, 28, 49
Na kamenci 25, 28, 49
Na kamenici 27
Na kopci..... 26, 27, 28, 58
Na kuchyňkách 25, 27, 28, 49
Na lomenici 25, 27, 28, 50
Na medině..... 25, 27, 28, 50
Na můstku..... 25, 27, 28, 50
Na pančuli 9
Na pasece..... 26, 27, 28, 58
Na podnikách..... 25, 27, 28, 36, 63
Na proutkách..... 25, 27, 28, 36
Na zámečku 25, 27, 28, 51
Na zlatě..... 25, 27, 28, 51
Na žlabě 51
Nádrž 25, 27, 28, 37
Novina 25, 27, 28, 37
Novinka 25, 27, 28, 37

O

Obecníček	25, 27, 28, 38
Ohrada	25, 27, 28, 51
Ovčí louka	25, 27, 28, 52

P

Palouk	25, 27, 28, 38
Paška	25, 27, 28, 52
Pod slemeny	26, 27, 28, 59
Podlesí	26, 27, 28, 42, 50, 52
Podvesní	22
Polsko	25, 27, 28, 38
Proutek	25, 27, 28, 39

R

Randevouz	9
-----------------	---

S

Smrkovec	26, 27, 28, 53
Strachova	26, 27, 28, 53, 55

Š

Šaplavský	26, 27, 28, 59
Šutrák	26, 27, 28, 53, 55

T

Tratice	25, 27, 28, 39
Turyna	16, 25, 27, 28, 32, 39

U

U bažantů	26, 27, 28, 54
U Hořenína	26, 27, 28, 59
U křížku	26, 27, 28, 60
U mršníku	26, 27, 28, 54

V

V malejch	10, 26, 27, 28, 54, 63
V pokoji	26, 27, 28, 55
V tabulci	23
V zahradách	25, 27, 28, 40
Vachtelík	26, 27, 28, 60
Velký Komorný	26, 27, 28, 60
Věrteláky	25, 27, 28, 40

Z

Zádušník	26, 27, 28, 55
----------------	----------------

Ž

Žalmaňák	26, 27, 28, 61
----------------	----------------